

dones i esport

quadern 9

Coordinació de la publicació:

Institut Barcelona Esports - Ajuntament de Barcelona

Correccions:

Manners Traduccions, SL

Disseny gràfic i maquetació:

Vesk, projectes i serveis, SL

Producció:

Motor Press

ISBN:

84-7794-269-2

Dipòsit legal:

TO-792-2007

Edició:

2016

Tiratge:

1.500 exemplars

Presentació	_5
1- ELS JOCS LGBT EUROPEUS I EL CAS DE BARCELONA	7
1.1 Trencant murs per la igualtat: l'esport LGBT i els EuroGames de Barcelona 2008 <i>Xavier Pujadas i Dolors Ribalta</i>	_8
2- PREMI DONA I ESPORT 2014	19
2.1 Olga Palau Barberà, tota una vida dedicada a l'educació física. Biografia del Premi Mireia Tapiador a la Promoció Esportiva <i>Anne Guerandiain i Maite Pipó</i>	_20
2.2 Jessica Vall, l'eterna lluitadora aquàtica. Biografia del Premi a la Dona Esportista <i>Natàlia Torné</i>	_22
2.3 Premi al Mitjà de Comunicació: <i>Campionas</i> <i>Mireia Vicente</i>	_25
2.4 Premi al Club Esportiu: Club Voleibol Barcelona-Barça <i>Ginés Núñez</i>	_28
3- LA CURSA DE LA DONA MÉS A FONDS	31
3.1 «Diumenge 8? No puc, tinc la Cursa» <i>Laura Berqui i Rocío Martínez</i>	_34
3.2 L'associació de famílies de l'Institut Front Marítim i la Cursa de la Dona <i>Marta Mateos</i>	_36
3.3 La Cursa de la Dona: un plaer córrer-la i entrenar-la! <i>Antònia Montero</i>	_37
4- ESTUDIS EN CLAU DE GÈNERE	39
4.1 La (in)visibilitat de la violència sexual a l'esport: cal trencar el silenci <i>Montse Martín i Albert Juncà</i>	_40
4.2 La participació de persones trans- i intersexuals en l'esport: del cas Torremadé a l'actualitat <i>Sofía Pereira, Elena López, Víctor Pérez, Jorge Fuentes i José Devís</i>	_51
4.3 La diversitat invisible en l'esport <i>Joaquín Piedra i Joan Miró</i>	_59

dones i esport

PRESENTACIÓ

Barcelona és una ciutat vinculada a l'esport, escenari de grans esdeveniments esportius, però que treballa, també, perquè l'esport sigui un element de cohesió social, d'integració i d'igualtat, perquè el gènere no esdevingui mai un motiu d'exclusió o marginació social.

Fins fa poc, la participació de les dones en la pràctica esportiva era minoritària, ara la realitat ha canviat i són moltes les dones que fan esport. En els darrers anys, les dones han trobat en la pràctica esportiva un mitjà per tenir cura de la salut, l'aspecte i el benestar, tant físic com emocional i social. Tot i així, encara queda molt camí per recórrer.

Cal democratitzar l'esport en tots els seus vessants. Donar suport a l'esport d'elit i tenir esportistes com Jessica Vall, del Club Natació Sant Andreu, com les nedadores de l'equip femení de waterpolo, com les de l'equip de natació sincronitzada o com les de l'equip Ice Blue Cats, que acaba de proclamar-se campió de la Lliga Nacional d'Hoquei Gel Femení, ens omple de satisfacció; però el repte que tenim va més enllà. Aquest repte exigeix, també, fomentar la participació de les dones en la gestió i la direcció de les institucions i entitats esportives, la conciliació de la vida professional i familiar d'homes i dones en l'àmbit esportiu, i la visibilitat de les dones en els mitjans de comunicació.

Això és el que planteja el programa «Dones i esport», que treballa per democratitzar l'esport, perquè la igualtat entre homes i dones esdevingui una realitat.

Us presento la novena edició del quadern *Dones i Esport*. Enguany s'hi fa un recorregut per la trajectòria esportiva de les guanyadores del darrer premi Dona i Esport, s'hi repassa la història de l'esport a la nostra ciutat, amb els EuroGames de Barcelona 2008, i s'hi inclou un monogràfic d'estudis fets en clau de gènere. Aquest quadern ha constituït un bon motiu per reflexionar, per trencar barreres i estereotips, i per treballar per la igualtat entre les persones de la nostra ciutat.

Marta Carranza
Comissionada d'Esports
Ajuntament de Barcelona

9è Premi Dona i Esport
L'esport sense tu no és igual!

1 ELS JOCS LGBT EUROPEUS I EL CAS DE BARCELONA

dones i esport

1.1

TRENCANT MURS PER LA IGUALTAT: L'ESPORT LGBT I ELS EUROGAMES DE BARCELONA 2008

Xavier Pujadas i Dolors Ribalta

Els horrors comesos pels estats feixistes durant la Segona Guerra Mundial van marcar la redacció de la Declaració Universal dels Drets Humans de 1948. El text, en el seu article primer, afirma que «tots els éssers humans neixen lliures i iguals en dignitat i en drets. Són dotats de raó i de consciència, i han de comportar-se fraternalment els uns amb els altres».¹ Aquesta declaració, adoptada ja fa gairebé 70 anys per Nacions Unides, ens segueix recordant la quantitat de murs per la igualtat que encara resten per abatre des de la postguerra europea. És el cas, per exemple, de lesbianes, gais, bisexuals, persones transgènere, transsexuals i persones en transició de sexe o intersexuals.

Malgrat que és indiscutible que el món ha anat avançant en l'acceptació de la diferència, actualment encara trobem atemptats i prohibicions que ens mostren les nombroses discriminacions que existeixen sobre la gran diversitat humana. Segons l'informe anual sobre homofòbia de 2015, promogut per l'Associació Internacional de Gais i Lesbianes, en general es produeixen petits avenços sobre la legalitat de les relacions entre persones del mateix sexe. Amb tot, continua sense resoldre's l'existència de set països que castiguen l'homosexualitat

amb la pena de mort. En d'altres, on és il·legal, es penalitza amb la presó, la cadena perpètua, multes, treballs forçats o la deportació. En algunes regions del planeta, aquests càstigs només s'apliquen a l'homosexualitat masculina, mentre que la femenina es manté invisible. Segons els autors de l'informe, més d'un terç dels països del món encara consideren il·legals les relacions sexuals consentides entre persones del mateix sexe, fet que en alguns casos condemna els col·lectius de persones lesbianes, gais, bisexuals i transsexuals (LGBT) a l'opressió, la intolerància o fins i tot la violència, la tortura i l'assassinat.²

En el món de l'esport, les practicants LGBT sovint han estat invisibles o els ha costat «sortir de l'armari», tot i l'existència d'algunes atletes referents obertament homosexuals i molt conegudes, com les tennistes Billie Jean King (1943) i més recentment Martina Navratilova (1956), o la basquetbolista Sherly Swoopes (1971). Tradicionalment, com succeeix en molts altres aspectes socials i culturals, l'esport ha estat heteronormatiu i fins i tot intolerant amb l'homosexualitat. L'escassa presència d'esportistes declaradament homosexuals en les grans competicions o en les lligues mundials, així com alguns

¹Nacions Unides (1998), Declaració Universal dels Drets Humans, adoptada i proclamada per l'Assemblea General de les Nacions Unides, resolució 217 A (III), de 10 de desembre de 1948: <http://www.ohchr.org/> [consultat el 4 d'abril de 2016].

²Vegeu la sèrie documental *Gaycation* (2016) que explora la cultura LGBT al voltant del món.

1.1

TRENCANT MURS PER LA IGUALTAT: L'ESPORT LGBT I ELS EUROGAMES DE BARCELONA 2008

Xavier Pujadas i Dolors Ribalta

estudis publicats recentment,³ reflecteixen de manera clara la por a l'hostilitat pública que existeix entre els atletes. La majoria dels esportistes LGTB han amagat la seva condició sexual per temor a represàlies i a l'escarni social mentre han estat en actiu, i en alguns casos l'han mostrat un cop les seves carreres han finalitzat. Significativament, el nombre d'atletes homosexuals que han sortit a la llum ha acostumat a ser major en esports individuals que en esports col·lectius, presumiblement per la por al rebuig per part de la resta de l'equip, o fins i tot per evitar males interpretacions fruit del contacte físic. D'altra banda, les respostes que solen rebre els esportistes LGBT en explicitar la seva condició han estat variades segons el gènere. Així, mentre que els nois ho han tingut una mica més difícil i les seves declaracions sovint s'han vist envoltades d'enrenou mediàtic i social, en el cas femení l'associació entre virilitat i esport sovint ha disminuït l'impacte de l'explicitació.

Amb tot, en les darreres tres dècades la pràctica esportiva de persones LGBT s'ha anat fent més visible gràcies a l'organització i celebració de diferents competicions internacionals de gran impacte. Aquest article té per objectiu centrar-se en els

EuroGames de Barcelona celebrats el 2008, en el context de l'evolució de l'esport practicat pels col·lectius LGBT en aquesta ciutat i en altres indrets del món.

Antecedents: els Gay Games de 1982 i els jocs LGBT europeus

Els primers grans esdeveniments esportius i culturals per a la comunitat LGBT tingueren lloc a Amèrica del Nord a la dècada de 1980. Molts d'ells foren impulsats pel polifacètic Tom Waddell (1937-1987), metge especialitzat en malalties infeccioses, esportista internacional, activista homosexual i pare d'una nena fruit de la seva relació amb Sara Lewinstein, una amiga lesbiana que va conèixer en el transcurs de l'organització dels primers grans jocs LGBT.⁴ Aquesta figura singular va trencar molts estereotips durant la seva vida, que es va apagar als 49 anys, quan va morir víctima de la sida,⁵ coincidint en el temps amb l'any en què tot just tenia lloc la segona marxa nacional a Washington pels drets de les persones gais i lesbianes. Amb més de 30 anys, Waddell va participar com a decatleta als Jocs Olímpics de Mèxic de 1968, representant els Estats Units, i va abandonar la pràctica esportiva de competició el 1972, a causa d'una lesió al genoll que

³Eric Anderson, *In the Game: Gay Athletes and the Cult of Masculinity* (Nova York: State University of New York, 2010).

⁴Tom Waddell i Dick Schaap, *Gay Olympian: The Life and Death of Dr. Tom Waddell*, 1a ed. (Nova York: Alfred A. Knopf, 1996).

⁵Vegeu el documental de Rob Epstein i Jeffrey Friedman, *Common Threads: Stories from the Quilt* (EUA: New Yorker Films, 1989).

1.1

TRENCANT MURS PER LA IGUALTAT: L'ESPORT LGBT I ELS EUROGAMES DE BARCELONA 2008

Xavier Pujadas i Dolors Ribalta

es va fer practicant el salt d'alçada. A partir d'aquest moment es va unir a un equip de bitlles homosexual i, inspirat per la grandesa dels jocs coubertinians, el 1982 va fundar els Gay Olympics a San Francisco. Amb tot, a causa d'una demanda del Comitè Olímpic dels Estats Units, fou obligat a renunciar a l'ús de la paraula *olympics* uns dies abans de l'inici dels jocs en aquesta mateixa ciutat. Aquest fet, controvertit atès que altres grups sí que havien pogut fer ús de la marca olímpica,⁶ era simptomàtic de l'escassa popularitat del flamant moviment esportiu homosexual en el context olímpic de l'època, a dos anys de la celebració dels Jocs Olímpics de Los Angeles. Malgrat això, els jocs van continuar endavant i es van rebatejar com a Gay Games, nom amb què són coneguts habitualment aquests certàmens des d'aleshores.

En realitat, els jocs de 1982 van acabar sent una primera edició multiesportiva i cultural amb gran èxit de participació, gràcies a tres grans pilars organitzatius rere els quals s'amagaven uns valors molt apreciats: la pràctica esportiva, els assoliments personals i la inclusió. Així, els Gay Games van convertir-se en un esdeveniment de referència per a la comunitat gai i s'han anat celebrant cada 4 anys, organitzats per la Federation of Gay Games (FGG). S'han celebrat en diversos

països, tot i que com a seus han predominat les ciutats nord-americanes: San Francisco (1982 i 1986), Vancouver (1990), Nova York (1994), Amsterdam (1998), Sydney (2002), Chicago (2006), Colònia (2010) i Cleveland-Akron (2014). La propera edició, el 2018, està prevista a París.

D'altra banda, vinculats al context europeu, van aparèixer a principis de la dècada de 1990 els jocs gais europeus, quan a Barcelona tot just se celebraven els Jocs Olímpics de 1992. La història dels anomenats EuroGames inicialment es va emmirallar en la dels certàmens que havia iniciat Tom Waddel als Estats Units. De fet, van néixer als Països Baixos, concretament a l'Haia, amb el nom oficial de European Gay and Lesbian Multi-Sports Championships i sota la protecció de la Federació Europea de l'Esport de Gais i de Lesbianes (FEEGL). Ho feren amb un format originalment limitat, amb uns 300 participants i només 4 esports (bàdminton, futbol, voleibol i bàsquet), per bé que aquest esdeveniment, de periodicitat anual, va anar creixent amb els anys, tant en esports com en participació. La seva popularitat i el seu seguiment han estat prou importants perquè, coincidint amb els anys olímpics, s'organitzin els Big EuroGames (cada 4 anys), mentre que des del 2001 els anys imparells (cada dos anys) s'organitzen els

⁶Sobre l'actitud del Comitè dels Estats Units al voltant d'aquesta qüestió, vegeu l'article «Crushing the Gay Olympics»: <https://web.archive.org/web/20060527003250/> <http://www.sfbg.com/News/35/49/49olysb2.html> (consultat el 3 abril 2016).

1.1

TRENCANT MURS PER LA IGUALTAT: L'ESPORT LGBT I ELS EUROGAMES DE BARCELONA 2008

Xavier Pujadas i Dolors Ribalta

Small EuroGames, amb una participació de com a màxim 1.500 esportistes.

Els altres jocs esportius i culturals de grans dimensions que tenen lloc a escala mundial són els World OutGames, que van néixer el 2006 arran d'una polèmica entre l'organització dels Gay Games i la ciutat de Montreal (Canadà), que n'havia de ser la seu. El desacord sobre la magnitud de l'esdeveniment i la seva transparència econòmica provocà que aquell any s'organitzessin els VII Gay Games a Chicago i els primers World OutGames, patrocinats per l'Associació Internacional d'Esport Gai i Lèsbic (GLISA), a la capital del Quebec.

El desenvolupament d'aquestes grans cites, més enllà de les competicions i els tornejos esportius, inclou també les cerimònies inaugurals i de clausura, els esdeveniments culturals que impliquen la ciutat en la qual s'organitzen els jocs, i també conferències i festes. Sovint, a més, els jocs coincideixen amb la celebració del dia de la Pride, és a dir, la desfilada del Dia de l'Orgull LGTBI pels carrers de la ciutat. Evidentment, l'existència d'aquestes celebracions esportives permet la participació de tothom, independentment de la seva orientació sexual, i en general obre la porta a la normalitat per a esportistes de països on encara està perseguida i prohibida l'homosexualitat.

Les dones i els inicis de l'esport LGBT a la ciutat de Barcelona

Tot i que els jocs olímpics i paralímpics de 1992 van posicionar la ciutat al món i la van convertir en referència esportiva, la visibilitat de les persones LGBT en l'esport no millorà. Va ser dos anys després de la cita olímpica que s'inicià aquest camí cap a la visibilitat amb la creació del primer club esportiu de l'Estat per a persones del col·lectiu LGTB: el Panteres Grogues. L'origen d'aquesta entitat se situa a la platja de Barcelona, quan un estudiant alemany va començar a jugar a vòlei platja amb una colla de gais i lesbianes amb una pilota de color groc. Des d'aquell moment, el creixement d'aquesta associació ha estat imparable i actualment aglutina uns 640 socis i sòcies que participen en les seccions d'atletisme, balls de saló, bàsquet, ciclisme, esquaix, esquí, futbol, natació, tennis, tennis taula, petanca, senderisme, vela, voleibol i altres activitats extraesportives.

Panteres Grogues, nom que rebé el club en homenatge al color simbòlic d'aquella primera pilota, es defineix com «una associació sense afany de lucre, que té per objectiu oferir un espai on gais, lesbianes, bisexuals i transsexuals puguin desenvolupar una activitat esportiva de forma lliure i distesa».⁷ Sota

⁷<https://panteresgrogues.cat/ca/panteres-grogues/qui-som> (consultat el 7 d'abril de 2016).

1.1

TRENCANT MURS PER LA IGUALTAT: L'ESPORT LGBT I ELS EUROGAMES DE BARCELONA 2008

Xavier Pujadas i Dolors Ribalta

la presidència de Marc Andreu i la figura d'una vicepresidenta per primer cop en la història de l'entitat, l'associació va treballar amb l'objectiu d'augmentar la participació, la integració i la visibilitat de les seccions femenines de l'entitat. Així, a través de la Comissió Dona del club, es va organitzar el torneig Donasport, un esdeveniment multiesportiu anual i exclusivament femení que inicià la seva trajectòria l'any 2010.

D'altra banda, també van anar apareixent altres entitats esportives que aglutinaven l'esport femení, però amb un nombre menys elevat de participants. L'any 1999 va néixer Plahaies, que segons Clara Maragall, una de les pioneres d'aquet grup, «no és una associació ni un club, sinó un "ecosistema" que s'autoregula i s'autoalimenta, a lliure disposició de les participants, format per membres de tota edat i condició que es reuneixen per compartir un interès i uns gustos comuns i que fan del dimecres al vespre el millor moment de la setmana». Concretament, els dimecres al vespre les noies que formen part d'aquesta entitat juguen a futbol sala fora de l'àmbit federat o competitiu, com als seus inicis, tot i que mantenen la seva participació en tornejos nacionals i internacionals, tot obtenint bons resultats. A banda del futbol

sala, que és la seva activitat principal, aquest grup d'esportistes també organitza excursions a la muntanya, sortides en bicicleta, partits de voleibol a la platja i totes aquelles activitats esportives i extraesportives que les seves integrants s'engresquin a liderar. Un tercer grup de dones esportistes LGBT, representatiu a la ciutat, és el de Les Guerreres. Creat l'any 2003 com a grup dedicat al futbol sala, es va constituir com a club esportiu el febrer del 2006 arran del seu creixement. Actualment també ofereix senderisme, voleibol, futbol, BTT i activitats socials. Aquest club té com a objectiu «la promoció del lleure i l'esport entre les dones, sense discriminació per orientació sexual», tot i que l'entitat es defineix com a «oberta a tothom que vulgui compartir lleure (...) sempre en un marc no sexista ni homofòbic».⁸

Barcelona, capital europea de l'esport gai: els EuroGames de 2008⁹

Per poder optar a l'organització de l'esdeveniment LGBT més important d'Europa, la candidatura de Barcelona va haver de presentar i defensar les seves opcions a l'assemblea anual de la FEEGL a Budapest, el març del 2006. En aquesta reunió, el club esportiu Panteres Grogues —que presentava

⁸<http://lesguerreres.blogspot.com.es/p/les-guerreres.html> (consultat el 7 d'abril de 2016).

⁹Per a la redacció d'aquest apartat, volem agrair sincerament la col·laboració i les informacions aportades per Maricruz Morales i Pere Cruells.

1.1

TRENCANT MURS PER LA IGUALTAT: L'ESPORT LGBT I ELS EUROGAMES DE BARCELONA 2008

Xavier Pujadas i Dolors Ribalta

la candidatura— va mostrar les seves potencialitats, resumides en la seva tasca continuada en favor de l'esport LGTB, que consistia a: potenciar l'esport homosexual, donar visibilitat als gais i les lesbianes mitjançant l'esport, promoure la pràctica esportiva per a gais, lesbianes i simpatitzants, proporcionar un espai respectuós i obert per a la pràctica esportiva competitiva i recreativa, oferir un lloc de trobada i, finalment, integrar socialment el col·lectiu LGTB. A més, el club tenia experiència en l'organització de campionats i tornejos nacionals i internacionals, com ara el torneig multiesportiu internacional Panteresports, iniciat el 2006 amb participació del col·lectiu LGTB. I també havia obtingut el suport de les institucions públiques, Turisme de Barcelona, el sector empresarial i el món associatiu LGTB, la qual cosa aportava solidesa i un gran consens social al projecte.

En aquest context, Barcelona va agafar el testimoni d'altres capitals europees i va aconseguir l'organització de la dotzena edició dels EuroGames, de manera que es va convertir en la primera ciutat del sud d'Europa en organitzar aquests jocs. El lema dels jocs barcelonins, «Come south! Play with us!», posava de manifest aquest aspecte en el marc d'un esdeveniment tradicionalment vinculat a ciutats del nord i del centre d'Europa, atès que les dotze edicions que se n'havien dut

a terme fins aleshores s'havien celebrat en països com Holanda, França, Alemanya, Anglaterra, Bèlgica, Suïssa i Dinamarca. L'esdeveniment va tenir lloc del 24 al 27 de juliol i va comptar amb la participació d'uns 5.000 atletes.

Mascota dels EuroGames de Barcelona 2008.

La ciutat, gràcies a aquest esdeveniment, va aconseguir fer visible l'esport homosexual, i ho va fer amb el patrocini de diverses entitats, com ara Transports Metropolitans de Barcelona, que va col·locar publicitat en els autobusos, els suports publicitaris i el metro, i d'aquesta manera va fer de Barcelona una ciutat oberta a fomentar el respecte a la diversitat. En aquest ambient, i bo i aprofitant les instal·lacions olímpiques, el Palau Sant Jordi de Montjuïc es convertí en l'escenari de

1.1

TRENCANT MURS PER LA IGUALTAT: L'ESPORT LGBT I ELS EUROGAMES DE BARCELONA 2008

Xavier Pujadas i Dolors Ribalta

la cerimònia d'obertura dels jocs, que foren apadrinats per la model Judit Mascó. Amb les graderies plenes de gom a gom i amb la participació de l'actor Àngel Llàcer, es va celebrar una festa d'inauguració digna dels grans esdeveniments esportius de la ciutat, en què les diferents delegacions i els diferents equips anaven desfilant per després viure un festival de música, ambient i colors.

Els EuroGames de Barcelona van comptar amb la participació de 5.000 esportistes i acompanyants en 25 modalitats esportives

diferents: aeròbic, atletisme, bàdminton, balls de saló, bàsquet, handbol, bitlles, petanca, cursa 10 km, ciclisme (BTT i cursa urbana), futbol, golf, hoquei herba, lluita lliure, natació sincronitzada, natació, patinatge en línia, esquaix, tennis taula, tennis, vela, softbol, voleibol, vòlei platja i waterpolo. La majoria de les competicions se celebraren a l'Anella Olímpica de Montjuïc, en algunes de les instal·lacions emblemàtiques dels jocs de 1992, com el Palau Sant Jordi, les piscines Picornell o l'Estadi Olímpic. Fora de la ciutat es van disputar algunes competicions, com

Moment de la festa d'obertura al Palau Sant Jordi. EuroGames Barcelona 2008.

1.1

TRENCANT MURS PER LA IGUALTAT: L'ESPORT LGBT I ELS EUROGAMES DE BARCELONA 2008

Xavier Pujadas i Dolors Ribalta

ara el vòlei platja (Sitges), les bitlles (Sant Joan Despí), el golf (Rubí) i part del tennis, que es jugà a Cornellà de Llobregat.

El punt de trobada de tots els participants fou el *village*, que es condicionà a l'avinguda Maria Cristina, al costat de la plaça d'Espanya, on es va concentrar una zona de restauració, jocs per a infants, actuacions, exposicions i la presència de més de 40 entitats. El fet que aquestes entitats tinguessin visibilitat pública per primera vegada en un espai central de la ciutat els va permetre sortir de l'anonimat i obtenir un protagonisme que no havien tingut fins aquell moment. Sens dubte, com en altres moments de la vida esportiva barcelonina, el voluntariat tingué un paper molt important per a la consecució de l'esdeveniment. Els 2.000 voluntaris, necessaris per dur a terme amb garanties aquests jocs, es van dividir –segons Pere Cruells, secretari general dels EuroGames de Barcelona– en dos grups, un de més qualificat, que ja va participar en l'organització i la coordinació de l'esdeveniment (competicions esportives, cerimònies, allotjaments, etc.), i un altre de no tan qualificat per a l'organització i el desenvolupament de les diferents proves esportives i activitats.

El pressupost total dels EuroGames va ser aproximadament d'un milió i mig d'euros. Una tercera part fou aportada per les

Símbols de la ciutat a la cerimònia inaugural.

Desfilada de participants. EuroGames Barcelona 2008.

1.1

TRENCANT MURS PER LA IGUALTAT: L'ESPORT LGBT I ELS EUROGAMES DE BARCELONA 2008

Xavier Pujadas i Dolors Ribalta

Diferents grups participants als EuroGames de Barcelona 2008.

administracions que van donar-hi suport, com ara la Generalitat de Catalunya i l'Ajuntament de Barcelona. De fet, l'Ajuntament de Barcelona, a través de l'Institut Barcelona Esports, va donar suport als jocs –tant des del punt de vista organitzatiu com de suport institucional i econòmic– des del moment en què Panteres Grogues va mostrar la voluntat d'optar a acollir-los. Posteriorment, la Generalitat de Catalunya també es va sumar al projecte, que també va comptar

amb el suport de la Diputació de Barcelona i del Consejo Superior de Deportes. Dels dos terços restants del pressupost, un terç es va cobrir amb patrocinis, i la resta amb les quotes dels participants, les entrades a la cerimònia d'inauguració i l'assistència a dues festes multitudinàries, una celebrada al Poble Espanyol, que va congrega unes 1.500 dones, i una altra a la zona del Fòrum, oberta a tothom i que va comptar amb uns 7.000 participants.

1.1

TRENCANT MURS PER LA IGUALTAT: L'ESPORT LGBT I ELS EUROGAMES DE BARCELONA 2008

Xavier Pujadas i Dolors Ribalta

Moment d'un partit d'hoquei. EuroGames de Barcelona 2008.

Prova de natació a les Piscines Picornell durant els EuroGames

El village dels EuroGames a l'avinguda Maria Cristina.

Vers un futur més integrador

La visibilització de l'esport homosexual a la ciutat de Barcelona arran dels EuroGames i la tasca continuada d'associacions, organitzacions, clubs i grups que treballen per a aquests col·lectius han permès avançar en els drets de les persones homosexuals i la seva integració plena en la societat. Tot i així, sembla clar que encara resta camí per recórrer: cal seguir treballant per eradicar la discriminació per orientació sexual, tant en la societat com en el món de l'esport. En l'àmbit esportiu, precisament, sovint trobem exemples d'insults o menysteniments públics cap al col·lectiu LGBTI, unes sigles que també han anat evolucionant i que actualment incorporen les persones intersexuals. Part d'aquest camí a recórrer pot passar per educar en el respecte, la tolerància i la comprensió, la qual cosa ha de permetre fer més fàcil l'acceptació i la plena integració social de lesbianes, gais i persones transsexuals i intergènere.

D'altra banda, aquesta plena acceptació ha de permetre que els esportistes obertament homosexuals puguin mostrar-ho en l'esport d'elit. En la mateixa direcció, els esportistes LGBTI han de poder normalitzar les seves activitats públiques i han de poder entrenar equips de joves sense que hagin de carregar l'important llast que representen els prejudicis existents al voltant de la sexualitat. L'augment

1.1

TRENCANT MURS PER LA IGUALTAT: L'ESPORT LGBT I ELS EUROGAMES DE BARCELONA 2008

Xavier Pujadas i Dolors Ribalta

de la visibilitat i la participació del col·lectiu femení i de les minories ètniques i culturals en l'esport, així com el fet de continuar la tasca de creació de nous clubs esportius i de tornejos nacionals i internacionals esdevenen aspectes necessaris que poden ajudar el col·lectiu LGBTI a sentir-se més segur i integrat. Òbviament, en una societat avançada i justa, tothom ha de poder sentir-se lliure i igual, tal com apunta la Declaració Universal dels Drets Humans, i l'esport també pot contribuir a aconseguir-ho.

BIBLIOGRAFIA

-Anderson, Eric, *In the Game: Gay Athletes and the Cult of Masculinity* (Nova York: State University of New York, 2010).

-Blackwell, Savannah: «Crushing the Gay Olympics. The USOC's homophobic past». Recuperat el 3 d'abril de 2016 a: <https://web.archive.org/web/20060527003250/http://www.sfbg.com/News/35/49/49olysb2.html>

-Club Esportiu Panteres Grogues. Recuperat el 7 d'abril de 2016 a: <https://panteresgrogues.cat/ca/panteres-grogues/qui-som>

-Epstein, Rob, i Friedman, Jeffrey: *Common Threads: Stories from the Quilt* (EUA: New Yorker Films, 1989).

-Les Guerreres. Recuperat el 7 d'abril de 2016 a: <http://lesguerreres.blogspot.com.es/p/les-guerreres.html>

-Waddell, Tom, i Schaap, Dick: *Gay Olympian: The Life and Death of Dr. Tom Waddell*, 1a ed. (Nova York: Alfred A. Knopf, 1996).

2

**PREMI
DONA I ESPORT
2014**

dones i esport

2.1

OLGA PALAU BARBERÀ, TOTA UNA VIDA DEDICADA A L'EDUCACIÓ FÍSICA. BIOGRAFIA DEL PREMI MIREIA TAPIADOR A LA PROMOCIÓ ESPORTIVA

Anne Guerandiain i Maite Pipó

Olga Palau.

Font: Casal Can Castelló

L'Olga Palau Barberà va néixer fa 85 anys a Barcelona, ciutat on ha residit i destacat per la seva dedicació plena i vocacional a l'ensenyament de l'educació física, que des de molt jove ha estat la seva professió. Actualment segueix activa en aquest camp, ja que continua treballant com a voluntària en un casal de gent gran de la ciutat.

L'Olga és una persona de gran vàlua i molt bona comunicadora, gran pedagoga i treballadora tenaç, que no ha escatimat esforços per formar durant tots aquests anys el seu alumnat, anys en què ella, personalment, no ha deixat mai de seguir el seu procés personal de formació, que inclou diverses disciplines.

L'any 1952 va ser seleccionada per fer un curs intensiu d'educació física d'un any de durada en règim intern a l'escola El Pardo, a Madrid.

De tornada a Barcelona, amb el títol d'Educació Física i Promoció de l'Esport, va començar a treballar els matins a les escoles de l'Ajuntament en període de pràctiques i aprofitava les tardes per treballar al gabinet de fisioteràpia de la Dra. Eva Bruch, on s'adonà de la gran importància que té la postura per a la salut del cos. Uns anys més tard, va convalidar els estudis realitzats amb els d'INEF i va obtenir la llicenciatura en Educació Física.

2.1

OLGA PALAU BARBERÀ, TOTA UNA VIDA DEDICADA A L'EDUCACIÓ FÍSICA. BIOGRAFIA DEL PREMI MIREIA TAPIADOR A LA PROMOCIÓ ESPORTIVA

Anne Guerandiain i Maite Pipó

Al llarg de la seva vida, ha estat mestra d'educació física a diverses escoles de Barcelona, com per exemple al Magisteri de la Iglesia, que avui dia coneixem com a Blanquerna, o a les escoles Virtèlia; també va treballar en diverses escoles públiques, com l'escola Pere Vila, l'escola Ramon Llull i l'escola José Antonio Primo de Rivera, que estava situada al parc Güell. Així mateix, va formar l'alumnat dels instituts Verdaguer i Maragall, del col·legi La Immaculada i del Col·legi Jesús-Maria, situat a Sant Gervasi.

A més, l'Olga ha seguit formant-se i aprenent al llarg de la seva vida. Va completar la seva instrucció com a professora de ioga, va assistir a diversos cursos de ballet clàssic i va seguir estudis de gimnàstica orgànica per treballar el cos partint de la bona postura corporal.

Olga Palau desenvolupant la seva tasca com a voluntària al Casal Can Castelló.

Font: Casal Can Castelló

A més de practicar la docència a les escoles, durant 33 anys l'Olga també va ser docent a la Universitat de Barcelona.

L'any 1995 es va jubilar i va entrar a formar part com a voluntària del Casal de Gent Gran de Can Castelló. En aquest equipament condueix dos tallers d'estiraments i relaxació, i també un de psicomotricitat, amb un total de 5 sessions setmanals i un gran reconeixement a la seva tasca i en especial al seu testimoni com a persona. Amb les seves classes, aquesta barcelonina vol afavorir la salut i el benestar, i promoure un envelliment actiu.

Volem fer palès el nostre agraïment a l'Ajuntament de Barcelona, al Casal de Can Castelló i a totes les persones que han fet possible aquest merescut reconeixement al seu ingent treball, a la seva formació, a la seva constància i a la seva generosa entrega des dels inicis de la seva carrera, ara bolcada en la gent gran amb la mateixa dedicació, el mateix rigor i el mateix tracte amable i personalitzat de sempre.

Gràcies Olga!

2.2

JESSICA VALL, L'ETERNA LLUITADORA AQUÀTICA. BIOGRAFIA DEL PREMI A LA DONA ESPORTISTA

Natàlia Torné

Només tenia sis anys quan començava a fer les primeres braçades. Era una nena, però la solució que van buscar els pares de la Jessica per aplacar les seves energies ha acabat marcant la seva vida. Realitzava curssets escolars de natació al Club Esportiu Claror, a la Dreta de l'Eixample, on va viure els anys d'infància. Qui podia preveure aleshores que Jessica Vall, nascuda a Barcelona el 22 de novembre de 1988, seria una de les millors nedadores espanyoles de la història?

Tres anys després va superar una prova per entrar al Club Natació Catalunya, on va iniciar la seva trajectòria com a nedadora de competició. La Jessica va créixer en aquestes instal·lacions situades al barri de Gràcia i durant la infància i l'adolescència va anar compaginant els estudis i la seva gran passió: la natació.

Tanmateix, no va guanyar una medalla d'àmbit català fins als 15 anys. Des d'aquell primer èxit, però, la Jessica no s'ha aturat.

Jessica Vall després de guanyar una de les seves medalles.

L'any següent, ja en categoria júnior, es va penjar dues medalles de plata i bronze al campionat nacional. Durant aquella època, el seu grup del Club Natació Catalunya el dirigia Eugeni Ballarín, que confiava plenament en les qualitats de Vall.

Amb Ballarín, la futura promesa va aprendre el que representava la natació «de veritat». Es trobava en un període de projecció i plena d'èxit, i per això va ascendir al primer equip d'aquest club, on compartia entrenaments i experiències amb noms de la natació com Tatiana Rouba, Melissa Caballero, Marta Nogués, Judit Llach, Javier Salcedo, Iván Aguirre, Pablo Serra, Marc Capdevila i el que seria el seu futur marit: Alberto González.

L'Alberto i la Jessica mantenien una relació molt curiosa –eren com gat i gos– que feia difícil de preveure l'amor que sorgiria al cap de pocs anys. Aleshores, la Jessica lluitava per obtenir una bona nota al batxillerat i, alhora, assolir objectius esportius. A finals de l'any 2005, es va desfer la secció de natació del Club Natació Catalunya i la Jessica es va trobar en un moment cabdal, en què qualsevol decisió podia condicionar el seu futur com a esportista. Va decidir seguir el relleu de Ballarín, amb qui va marxar al Club Natació L'Hospitalet. Figures com Erika Villaécija, Mireia Belmonte o Mireia Garcia compartien entrenaments d'alt

2.2

JESSICA VALL, L'ETERNA LLUITADORA AQUÀTICA. BIOGRAFIA DEL PREMI A LA DONA ESPORTISTA

Natàlia Torné

rendiment amb la Jessica a les instal·lacions hospitalenques. I ella, sotmesa a la novetat dels durs entrenaments dirigits per Carlos Carnero, va viure un dels anys més exigents de la seva vida, ja que també estudiava Biologia a la Universitat Pompeu Fabra i en moltes ocasions li resultava incompatible ser igual d'ambiciosa en totes dues vessants: l'acadèmica i l'esportiva.

Carnero la va ensenyar a somiar i a lluitar per objectius que mai s'havia plantejat. Ella, no obstant això, prioritzava els estudis. Finalment es va llicenciar en Biologia a la UPF, amb especialització en indústria farmacèutica. En el camp de la natació, es va consolidar com a finalista en braça als campionats d'Espanya absoluts. Aquells quatre anys la Jessica va madurar en tots els aspectes.

L'any 2009, però, va decidir marxar al Club Natació Sant Andreu, on s'havia incorporat Jordi Jou com a entrenador de l'equip absolut. Al club andreuenc, va trobar una situació diferent: moltes esportistes i moltes ganes, i la Jessica va recuperar l'esperit d'equip després d'una època de certa desorientació personal. La Jessica destaca la complicitat que va trobar en Melquíades Álvarez, company d'estil (tots dos nedaven braça) i d'objectius. Gràcies a l'experiència d'Álvarez i d'Aina Conca, la Jessica va intensificar el seu aprenentatge i els seus somnis. Aquella temporada 2009-2010

millorà ràpidament i va començar a destacar en la natació espanyola. Amb 22 anys, va guanyar la seva primera medalla nacional a nivell absolut en 100 metres braça a Màlaga. I a partir d'aquí es va consolidar com a medallista nacional. L'any 2012, aprofitant l'eufòria olímpica, la Jessica va millorar els seus registres, fins que va arribar a formar part de l'equip nacional.

L'any 2013 es va proposar un repte únic: classificar-se per als 50 metres braça del Campionat del Món que se celebraria a Barcelona. Era conscient que aquest objectiu exigiria un preu elevat, per tant va fer un tracte amb el seu entrenador, Jordi Jou, i acadèmicament es va prendre un any sabàtic per poder entrenar més hores a la piscina i respectar estrictament l'entrenament «invisible» (alimentació, descans...).

Jessica Vall amb la mascota del Campionat del Món celebrat a Barcelona 2013.

2.2

JESSICA VALL, L'ETERNA LLUITADORA AQUÀTICA. BIOGRAFIA DEL PREMI A LA DONA ESPORTISTA

Natàlia Torné

La Jessica va recollir el fruit de la llavor sembrada i es classificà per al Campionat del Món de Barcelona 2013 en la modalitat de 50 metres braça. Un cop més, però, la Jessica va tornar a sorprendre en fer un nou pas als Jocs del Mediterrani de Mersin (2013), on va guanyar l'or en 100 metres i 200 metres braça, i alhora va rebaixar la mínima mundial d'aquesta prova. Uns mesos més tard es va convertir en semifinalista mundial.

Per a ella, aquestes fites van representar una injecció de motivació i li van permetre començar a creure que seria capaç d'assolir grans reptes internacionals. Alhora, però, també creixia dins seu una contradicció personal: tot i que la natació com a únic objectiu a la seva vida no la feia feliç, al mateix temps volia assolir grans èxits i explotar la seva carrera esportiva al màxim. És per això que es va matricular en un màster a distància de Bioètica a la UCAM i va començar a treballar en investigació de laboratori a l'Institut de Recerca Biomèdica de Barcelona.

Durant aquella temporada (2013-2014), la Jessica va fraccionar el seu temps entre els estudis, la feina i l'esport, fet que no li va representar cap obstacle, ja que va fer un pas més en la seva carrera en guanyar el bronze al Campionat d'Europa en 100 metres braça a Berlín.

El setembre del 2014 va decidir formalitzar la seva relació amb l'exnador Alberto González i es van casar just abans que la Jessica comencés la seva gran temporada, que va viure amb molta il·lusió. El bronze de Berlín la va empènyer a somiar amb el Mundial de Kazan, i tot i que va haver d'afrontar situacions de pressió, sempre era capaç de transformar-les en energia i motivació. Així doncs, va arribar a Rússia en un excel·lent estat de forma i va penjar-se el bronze als 200 metres braça i va batre el rècord d'Espanya (2:22:76). D'aquesta manera, es demostrava per enèsima vegada que Jordi Jou ha sabut extreure les millors qualitats d'aquesta magnífica nedadora. I, com diu la mateixa Jessica, ha estat un suport i un guia que li ha servit per progressar en els plans acadèmic, laboral i sobretot esportiu.

Als seus 27 anys, la Jessica no en té prou i visualitza la fita olímpica. Sempre que s'ha proposat un repte, l'ha aconseguit. Ha estat una vida plena d'èxits i superacions personals. Una vida dedicada a l'esport, que encara té molt de camí per recórrer.

2.2

JESSICA VALL, L'ETERNA LLUITADORA AQUÀTICA. BIOGRAFIA DEL PREMI A LA DONA ESPORTISTA

Natàlia Torné

Fotografia cedida per l'arxiu fotogràfic del Club Natació Sant Andreu.

2.3

PREMI AL MITJÀ DE COMUNICACIÓ: CAMPIONES

Mireia Vicente

Per què el nombre de llicències esportives femenines disminueix entre les noies en edat adolescent? Per què hi ha menys dones que homes que practiquen esport de manera professional, tot i que les dades de pràctica esportiva en temps de lleure són més o menys iguals entre els dos sexes?

Per què menys dones que homes miren les retransmissions i els programes esportius per televisió si, en canvi, l'audiència dels programes informatius i d'entreteniment és més o menys equitativa entre homes i dones? Aquesta situació és un fet, com també ho és que veiem reflectida la mateixa realitat a totes les televisions, sense excepció: hi ha menys continguts esportius protagonitzats per dones que per homes, tant pel que fa a retransmissions o programes com pel que fa a informació. I els índexs d'audiència dels esports femenins en televisió són, la majoria de vegades, ridículs. Hi ha magnífiques excepcions, com la competició de natació sincronitzada del Mundial de Barcelona l'any 2013, la final olímpica de waterpolo femení a Londres 2012 o algunes retransmissions, també olímpiques, durant els Jocs Olímpics de Barcelona. Però són només això, excepcions. Tendim a reclamar que els mitjans facin més cas a l'esport femení, però quan hi ha oferta, ningú el mira. Ni homes ni dones.

El programa *Campiones* de Televisió de Catalunya va néixer amb l'objectiu d'omplir

Jessica Vall al laboratori. Imatge des del punt de vista d'una minicàmera instal·lada dins un element del laboratori.

Font: Documental Campiones

Nenas Team. Tere Armadans i Anna Vives, pilot i copilot de ral·lis històrics de regularitat. Imatge des del punt de vista d'una minicàmera instal·lada dins el seu cotxe.

Font: Documental Campiones

Mireia Belmonte posa amb la minicàmera que es va penjar al cos per poder gravar imatges subjectives i subaquàtiques durant un entrenament.

Font: Documental Campiones

2.3

PREMI AL MITJÀ DE COMUNICACIÓ: CAMPIONES

Mireia Vicente

una mica aquesta manca de protagonistes femenines en l'esport que hi ha a la televisió. La responsabilitat com a mitjà públic, però també la convicció ferma que cal potenciar els continguts minoritaris, de territori i femenins, és una de les línies editorials d'Esport3, el canal esportiu de la televisió pública catalana.

Campiones és una sèrie dedicada a les protagonistes de l'esport català: medallistes olímpiques, campiones mundials, esportistes d'alt rendiment..., però també esportistes anònimes, directives, àrbitres o dones que protagonitzen històries de superació personal. L'objectiu del programa és fer visible la feina que duen a terme totes aquestes protagonistes d'esports i àmbits ben diferents. Oferir una finestra on puguin explicar, en primera persona, quina és la seva experiència, quines són les seves sensacions i els seus sentiments. O les seves dificultats, si és que en tenen. La reflexió sobre per què l'esport femení és considerat sempre una categoria menor i minoritària està present en tots els capítols de la sèrie.

Cada capítol té com a protagonista una esportista o un esport diferent. El contingut s'estructura al voltant d'entrevistes amb les esportistes i amb gent del seu entorn. El seu «discurs» és la columna vertebral del programa; la veu dels entrevistats i les entrevistades forma el guió del reportatge, que no té veu en off de ningú que no participi al documental i que

intenta reflectir no només la vida esportiva de les protagonistes, sinó també el seu entorn familiar o personal. Intenta acostar-se, amb la màxima complicitat possible, a les seves reflexions i als seus pensaments més íntims i personals.

El tractament de la imatge també és un tret característic de *Campiones*. El programa intenta buscar punts de vista no habituals en rodatges informatius: tendeix a mostrar imatges subjectives, sovint gravades amb l'ajuda de les mateixes esportistes gràcies a la utilització de minicàmeres. La idea és posar-se a la seva pell, copsar les seves sensacions durant els entrenaments o les competicions. La música i el so ambient, sense tractament, acompanyen la banda sonora de les explicacions de les protagonistes.

La sèrie es va començar a emetre l'any 2010, com a ajustador de la programació d'Esport3 i a les mitges parts (descansos) de retransmissions esportives, cosa que en permet la redifusió.

Campiones ha estat l'embrió d'un altre projecte de factura similar que va començar a emetre's dos anys després, el 2012, però amb l'esport adaptat com a temàtica: *Capacitats* és el programa bessó de *Campiones* al canal Esport3. Tots dos es poden consumir per televisió, però també per Internet, ja que tots els capítols són accessibles a través del servei «TV3 a la carta» i també de les aplicacions mòbils d'Esport3.

2.4

PREMI AL CLUB ESPORTIU: CLUB VOLEIBOL BARCELONA-BARÇA

Ginés Núñez

Fotografia dels i les membres del Club Voleibol Barcelona.

El Club Voleibol Barcelona-Barça és una entitat femenina i catalana que fa de l'esport una eina per a la formació integral de les noies, les adolescents i les joves d'arreu del nostre país.

Tot fent un cop d'ull a la seva curta però alhora fructífera història, constatem que el club va néixer l'any 1994 amb l'objectiu de convertir-se en el referent d'aquest esport al territori català. Amb un equip per categoria i molt d'entusiasme i treball, va arribar a assolir

grans resultats en l'àmbit de la competició local. Com a fita més important d'aquest període, l'equip sènior aconseguí l'ascens a la Divisió d'Honor el 1998. Durant sis anys, l'equip de màxima categoria del club gaudí del millor nivell competitiu de l'Estat espanyol. Dissortadament, per problemes econòmics, l'equip sènior hagué de renunciar a la màxima categoria de la competició estatal i el futur del club esdevingué incert, i semblava que seria efímer.

2.4

PREMI AL CLUB ESPORTIU: CLUB VOLEIBOL BARCELONA-BARÇA

Ginés Núñez

Tanmateix, l'any 2004 l'empenta i l'ambició d'un grup de pares esdevingueren cabdals per a la recuperació d'aquesta entitat. Fruit de les constants reunions amb l'Ajuntament de Barcelona, s'aconseguí signar el primer conveni amb el Futbol Club Barcelona i l'entitat rebé l'actual denominació de Club Voleibol Barcelona-Barça.

Va ser aleshores que s'elaborà un projecte ambiciós però alhora molt realista, basat en el dret de les persones i els valors de l'esport.

I fou en aquest moment de la història del club que l'entitat va fer una aposta ferma per l'abast social del voleibol femení, amb l'horitzó ben clar d'arribar i consolidar-se a l'elit d'aquesta disciplina esportiva.

La perseverança, l'esforç, la il·lusió i l'arrelament d'aquests valors, juntament amb les actituds que emanen de l'esport, van fer que el club anés creixent, tant en quantitat com en qualitat, en les seves dues dimensions: la social i la competitiva. L'equip

L'equip de Superliga del Club Voleibol Barcelona en acció.

2.4

PREMI AL CLUB ESPORTIU: CLUB VOLEIBOL BARCELONA-BARÇA

Ginés Núñez

sènior retornà a la màxima categoria estatal la temporada 2008-2009 i, des d'aleshores, és a l'elit d'aquest esport. Les darreres temporades ha disputat els play-off per al títol de la Superlliga i ha fet un molt bon paper a la Copa de la Reina. A més, la temporada passada, després de 22 anys sense que ho fes cap equip català, l'equip sènior fins i tot competí a la Challenge Cup, una de les dues competicions organitzades per la Confederació Europea de Voleibol.

La temporada amb més èxits per al club va ser la passada (2014-2015), tant pel que fa a la participació en els Campionats d'Espanya de totes les categories com als èxits obtinguts (campiones en la categoria juvenil i sotscampiones en Superlliga Junior). El club aconseguí el millor registre de tota la temporada a escala estatal.

Actualment l'entitat compta amb 230 jugadores distribuïdes en 26 equips, des de l'escola fins a l'equip de Superlliga, unes xifres que la converteixen en el club més important del voleibol català i espanyol quant a nombre d'esportistes.

Sense cap mena de dubte, tot això es deu a l'aposta per la formació de la base que ha d'esdevenir el planter d'on sortiran les futures jugadores d'elit del club.

Cal destacar, dins l'organigrama dels equips, l'existència des de fa tres temporades de l'equip de vòlei a terra: una decidida aposta del club, dins del seu vessant social, per la inclusió de les persones amb discapacitats. Sens dubte, un exemple de lluita, de compromís i d'esperit de superació per a tots els membres de la nostra entitat. Un repte pel qual ens cal continuar treballant i que ens omple de satisfacció.

El del Club Voleibol Barcelona-Barça és un treball ferm i constant, molt ben guiat per un meravellós cos tècnic i sostingut per unes entusiastes famílies, amb el suport imprescindible de les administracions locals, com ara l'Ajuntament de Barcelona i la Secretaria General de l'Esport de la Generalitat de Catalunya, i també del Futbol Club Barcelona, del qual hem esdevingut una de les seccions amateurs.

Des d'aquestes línies, volem agrair el reconeixement que implica l'atorgament del guardó de la 8a edició del Premi Dona i Esport, així com el suport que rebem de totes les entitats perquè puguem continuar la nostra tasca. Aquests gestos, no fan sinó esperonar-nos encara més a enfortir el nostre projecte, consolidar la nostra filosofia de treball i plantejar-nos nous reptes per a l'esdevenidor.

«Recordant el passat, construïm el futur.»

3

**LA CURSA
DE LA DONA
MÉS A FONDS**

dones i esport

XI CURSA DE LA DONA, RÈCORD DE PARTICIPACIÓ A LA CURSA I A LES ACTIVITATS PARAL·LELES

El 8 de novembre de 2015, va tenir lloc l'XI edició de la Cursa de la Dona de Barcelona. Era encara octubre i ja s'havien esgotat els 27.000 dorsals i s'havia batut un nou rècord de participació.

Aquesta cursa solidària, que forma part d'un circuit que va visitant diverses ciutats, va entregar a l'Associació Espanyola Contra el Càncer (AECC) un xec de 100.000 euros perquè el destinés a la lluita contra el càncer de mama. Enguany, com a novetat, l'empresa Central Lechera Asturiana va donar 30.000 euros en beques per a joves investigadors i investigadores que cursen els darrers anys en Ciències de la Salut i que treballen en la lluita contra el càncer.

Aprofitant l'esdeveniment de la Cursa de la Dona, des de l'Ajuntament de Barcelona s'organitzen dos programes de promoció

Fotografia de l'inici de l'XI Cursa de la Dona.

Fotografia de l'XI Cursa de la Dona.

esportiva amb l'objectiu d'incentivar la població a fer exercici físic i de crear nexes d'unió entre dones que tenen interès per l'activitat física.

Un dels programes va destinat als centres educatius de la ciutat de Barcelona, que tenen l'opció d'inscriure's a la cursa com a escola o institut. D'aquesta manera, es dona l'oportunitat a mestres, mares i alumnes d'apuntar-s'hi com a grup i de rebre els dorsals corresponents tot fent una aportació voluntària. En l'edició del 2015, a la cursa es van inscriure 13 centres educatius, entre els quals destaquen dos centres del barri del Poblenou, l'Institut Quatre Cantons i l'Institut Front Marítim, que van aportar 100 participants cadascun. Es tracta d'una iniciativa molt interessant a tenir en compte pels centres educatius, ja que ofereix la possibilitat de crear un itinerari esportiu entre l'educació primària i l'educació

secundària, i de promocionar l'activitat física entre les adolescents a través de la Cursa de la Dona.

D'altra banda, en la passada edició, des de l'1 d'octubre i fins al 5 de novembre, els dimarts i els dijous es van oferir entrenaments gratuïts al parc de la Ciutadella a totes aquelles dones interessades a preparar-se per a la cursa. Els entrenaments eren dirigits per quatre entrenadores professionals. Durant les sessions es van fer quatre grups, dividits segons els diferents nivells de ritme de carrera. La finalitat dels entrenaments, a banda de la preparació física per a la cursa, era fomentar les relacions socials entre les dones interessades en la pràctica esportiva.

Els articles que trobaran a continuació són experiències i relats de persones que han participat en algun d'aquests dos programes.

3.1

«DIUMENGE 8? NO PUC, TINC LA CURSA»

Laura Berqui i Rocío Martínez

El matí del diumenge 8 de novembre va ser diferent als altres diumenges: teníem la Cursa.

Com en altres ciutats, a Barcelona es va celebrar la Cursa de la Dona, una activitat esportiva que té un component solidari, ja que els diners que es recullen amb les inscripcions/donatius es lliuren a l'organització AECC (Associació Espanyola Contra el Càncer) el mateix dia de l'esdeveniment.

Aquest any, davant del gran nombre d'inscripcions a l'Escola Pere IV es van fer les gestions perquè s'obris una altra llista a l'Institut Quatre Cantons. L'escola i l'AMPA de Pere IV ens van donar un cop de mà per estrenar-nos com a equip escolar.

Així doncs, l'institut hi va participar per primer any com a grup. Cal dir que, per ser la primera vegada, n'estem molt contentes.

Vam participar i acabar la cursa 80 dones de l'Institut Quatre Cantons, d'un total de 100 inscrites.

Va ser tot un èxit: inscripcions esgotades en tres dies i una aportació econòmica de 680 euros a l'AECC gràcies a les donacions de les inscrites.

El matí va passar molt ràpid. Punt de trobada, salutacions, retrobaments, amigues,

conegudes, música, ball, fotografies, molt bon ambient. I en tornar al barri, el vermut del diumenge. Matí rodó.

La cursa de diumenge va ser divertida, alegre, festiva, però cal recordar que hi ha moltes dones que tenen cada dia la seva particular cursa contra aquesta malaltia, que, moltes vegades, esdevé una cursa de fons molt dura.

El proper any tornarem a ser-hi... Per tu, per ella, per totes nosaltres. Tornarem a dir:

«Diumenge? No puc, tinc la Cursa.»

Moltes gràcies a totes.

3.1

«DIUMENGE 8? NO PUC, TINC LA CURSA»

Laura Berqui i Rocío Martínez

Grup de mares i filles de l'Institut Quatre Cantons participants a la Cursa de la Dona.

Promocionant la Cursa de la Dona des de l'Institut Quatre Cantons.

Mares de l'Institut Quatre Cantons participants a l'XI Cursa de la Dona.

3.2

L'ASSOCIACIÓ DE FAMÍLIES DE L'INSTITUT FRONT MARÍTIM I LA CURSA DE LA DONA

Marta Mateos

Diumenge 8 de novembre a les 10 del matí, un munt de noies i dones vam sortir a córrer o a caminar per col·laborar amb la lluita contra el càncer de mama. Jo, que sóc alumna de 1r d'ESO, també hi vaig participar. I la meva mare i la meva tieta també s'hi van inscriure!

Vam sortir de l'avinguda Maria Cristina, a les fonts de Montjuïc. Vam fer un recorregut de gairebé 8 kilòmetres i vam retornar al mateix punt.

Grup de mares i filles de l'Institut Front Marítim de camí a la Cursa de la Dona.

Un grupet de mares de l'associació de famílies havia organitzat la participació de 100 dones del nostre centre. Nosaltres hem pogut entrevistar-les. Aquestes mares, l'Eva i la Lídia, s'han apropat fins a l'aula de l'equip de redactors i redactores just dos dies després de la Cursa.

Aquí teniu com ha anat l'entrevista:

1- Com us va sentir quan va organitzar la Cursa de la Dona?

E: És una barreja de sentiments. Te'n recordes de gent que ha patit aquesta malaltia, i que encara hi ha gent que la pateix.

L: És una barreja de sentiments, perquè hi ha moltes dones que estan passant aquesta malaltia, que l'han passat... Llavors penses a recaptar diners per a les persones afectades. Et sents molt bé quan de manera gratuïta ajudes els altres.

2- Estàveu nervioses?

Al principi sí, perquè vols que tot surti bé, però quan comences a córrer o a caminar t'oblides del que has fet per organitzar la Cursa.

3- Us va divertir?

E: Sí, molt. Quan veus que vas avançant en el treball, que a la resta de mares els agrada la idea i a l'institut també, que l'Ajuntament t'ha aprovat el projecte, va augmentant el grau d'alegria.

4- Vau estar orgulloses del vostre treball?

Sí, però pensant sempre que podem millorar.

5- Us va agradar?

Sí, ho voldríem repetir cada any.

6- Us va cansar?

Sí, a vegades els nervis cansen.

7- Vau fer noves amistats?

Sí, i tant! Vam conèixer altres mares de l'institut.

8- Per què va tenir la idea de col·laborar en la Cursa?

Perquè es tracta de col·laborar d'una forma divertida i participativa en la investigació d'una malaltia que podem patir moltes dones.

9- Quanta gent va participar-hi?

En total 27.000 persones, i de l'institut, 100.

10- Vau recollir molts diners?

Aquí a l'institut, 627 €.

Eva i Lídia, gràcies per la vostra col·laboració!

3.3

LA CURSA DE LA DONA: UN PLAER CÓRRER-LA I ENTRENAR-LA!

Antònia Montero

Un dels plaers que poden experimentar les persones és sentir-se bé amb si mateixes. Sentir-se bé tant psíquicament com físicament. Les dones a qui ens agrada l'esport tenim molt guanyat. No ens importa si l'activitat física és individual o en equip. El plaer és a tocar. Unes gaudeixen d'activitats on no els cal ningú altre per dur-les a terme, d'altres prefereixen tenir algú a la vora.

Córrer és una de les activitats més bàsiques que realitzem des que som ben petits. Els humans estem fets, evolutivament, per caminar i córrer.

Participo, des de la primera edició, a la Cursa de la Dona i n'he anat veient l'evolució. Aquesta edició ha estat espectacular! El primer cop crec que no vam arribar a les 2.000 participants i, en canvi, l'any passat ens hi vam inscriure 27.000 dones! Sabem que és per una causa molt bona: estar al costat de les dones que pateixen càncer. Dones de totes les edats i qualitats físiques se sumen per donar-los suport. Una part dels fons recollits es destina a la recerca biomèdica per combatre el càncer de pit.

Aquest fet ha ajudat a millorar un altre aspecte: que més dones gaudeixin fent esport. Venim d'un passat on les dones han tingut poques oportunitats de practicar-ne. Políticament i socialment no es potenciava.

El fet que en aquelles èpoques les dones no fessin esport volia dir que no estava ben vist, que es tractava d'una activitat reservada als homes. Tot això, com moltes altres coses, està canviant.

Així doncs, com a mínim, s'ha millorat moltíssim en aquests tres aspectes: la solidaritat amb les dones que pateixen càncer de pit, l'oportunitat de participar massivament en una «cursa seva» i l'ajut a la recerca biomèdica.

Entrenaments col·lectius

Val a dir que un dels encerts de l'organització ha estat potenciar els entrenaments col·lectius previs a la Cursa. A través de les xarxes socials, totes les dones que han volgut han pogut assistir a les sessions de preparació. I aquests entrenaments han anat molt bé. Cadascuna ha pogut preparar-se al seu nivell.

Aproximadament un mes o un mes i mig abans de la Cursa, comencen les sessions d'entrenament. Aquestes sessions es fan dos cops a la setmana, al parc de la Ciutadella, i són molt diversificades. Bàsicament et preparen per guanyar confiança en tu mateixa, i aquest augment d'autoestima t'ajuda a millorar.

Tot seguit explicaré breument en què consisteixen:

3.3

LA CURSA DE LA DONA: UN PLAER CÓRRER-LA I ENTRENAR-LA!

Antònia Montero

Es comença amb uns estiraments i l'activació del cos, per passar seguidament a la part central de la sessió, en què es realitzen «sèries» per millorar la resistència. S'acaba amb una tornada a la calma amb estiraments i, alguna vegada, amb exercicis de ioga i relaxació.

Per a la part central de l'entrenament, es formen entre tres o quatre grups diferents. Al primer grup, s'hi poden apuntar totes aquelles dones que no han corregut mai, o que han corregut molt poc, i se'ls introdueix a tècniques bàsiques de respiració i tècnica de carrera. Els altres dos o tres grups es formen amb corredores amb més experiència, a partir de les marques que acostumem a fer en els 10 km.

Aquests grups són flexibles: pots passar d'un a l'altre en funció d'on et trobis més a gust, segons les teves sensacions.

Gaudim molt i ens ho passem bé. El fet de fer els entrenaments col·lectius fa que ens motivem les unes a les altres per millorar. El fet de retrobar-te amb les companyes de l'entrenament anterior fa que et sentis bé.

I sentir-te bé és un plaer!

Imatge d'una de les sessions de preparació per a Cursa de la Dona.

Grup d'entrenament de la Cursa de la Dona fent estiraments.

4 ESTUDIS EN CLAU DE GÈNERE

dones i esport

4.1

LA (IN)VISIBILITAT DE LA VIOLÈNCIA SEXUAL A L'ESPORT: CAL TRENCAR EL SILENCI

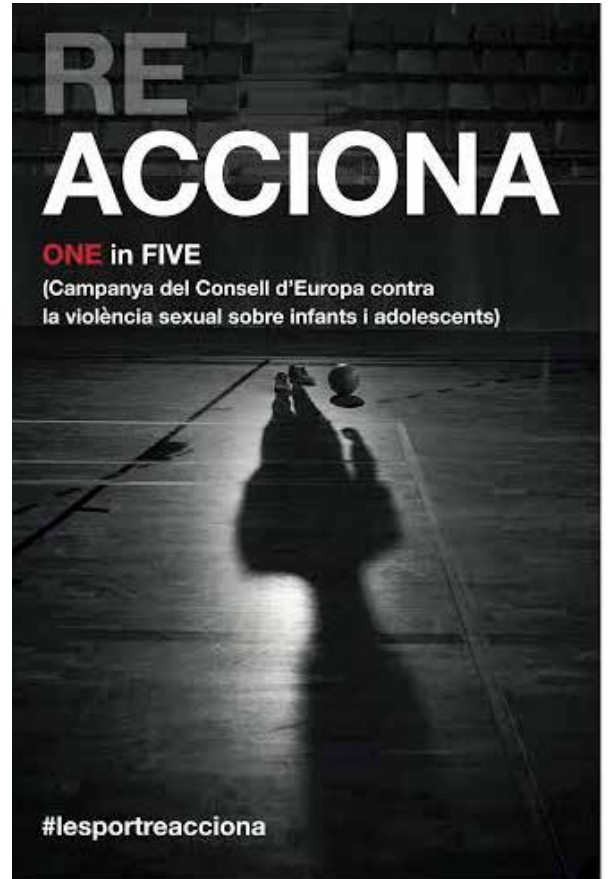
Montse Martín i Albert Juncà

Aquest article tracta de posar al descobert els enrevessats mecanismes a partir dels quals el sistema esportiu surt indemne de delictes tan greus com l'abús sexual a infants quan tenen lloc en el seu context. Quan parlem de sistema esportiu, ens referim a les institucions governamentals, als clubs i a les entitats, però també als mitjans de comunicació que transmeten i construeixen una determinada visió de l'esport, dels esportistes i dels entrenadors i directius. El sistema, a més, també engloba tots els agents que fan possible que l'esport existeixi: les tradicions i els costums que s'hi reproduïxen, i les creences i la cultura esportiva que configuren les formes de pensar, sentir i actuar en l'esport.

Dos són els temes focals d'aquest article: el primer, descriure el que fa que la violència sexual a l'esport sigui visible; el segon, determinar com aquesta violència sexual es va invisibilitzant dins del sistema esportiu. Comencem, doncs, explorant la manera com la violència sexual, en aquest cas l'assetjament i l'abús sexuals, són visibles a l'esport. Després passarem al segon punt, que analitza quins són els mecanismes que es desenvolupen per a la seva invisibilització.

La violència sexual comprèn bàsicament l'assetjament i l'abús sexuals, però no es limita només a aquestes dues formes de violència. Segons la declaració de consens del Comitè Olímpic Internacional del 2007, quan ens

Imatge de la campanya #lesportreacciona.

referim a *assetjament*, ens referim a la conducta envers una persona o un grup de persones que implica un comportament físic, verbal o no, de caràcter sexual, independentment que sigui o no deliberat, legal o il·legal, i que es basa en un abús de poder i confiança que la víctima o algun testimoni considerin no desitjat o forçat. En canvi, *l'abús sexual* fa referència a qualsevol activitat sexual a la qual no es doni o no es pugui donar el consentiment. En l'àmbit de l'esport, acostuma a implicar

4.1

LA (IN)VISIBILITAT DE LA VIOLÈNCIA SEXUAL A L'ESPORT: CAL TRENCAR EL SILENCI

Montse Martín i Albert Juncà

la manipulació i l'engany de l'atleta. Dins de la perspectiva sociològica que analitza la violència sexual a l'esport, l'assetjament i els abusos sexuals en el món de l'esport són la conseqüència de relacions i abusos de poder entre qui perpetra l'abús i qui el pateix. Tanmateix, l'assetjament i els abusos sexuals es produeixen en una cultura d'organització que facilita aquestes oportunitats. És a dir, la perpetració de la violència sexual no és únicament una responsabilitat individual.

La visibilitat de la violència sexual

La visibilitat de la violència sexual ens arriba principalment a partir de dues fonts: (i) les dades i el coneixement que ens aporta la recerca científica a partir de l'evidència empírica sobre la presència de l'assetjament i l'abús sexuals al món de l'esport; (ii) els primers casos d'abús sexual en contextos esportius que surten publicats als mitjans de comunicació.

Hi ha dades científiques que confirmen que l'assetjament i l'abús sexuals es perpetren en contextos esportius amb agents que formen part del sistema esportiu. I les víctimes? Qui són? Les víctimes són majoritàriament infants i joves esportistes dels dos sexes. Infants i joves que sovint topen amb una realitat que desconeixen i que els supera perquè no l'entenen, ja que ningú els ha informat o alertat del que podem

dir que no passa sovint, però que sí que pot passar en algunes (poques o notan-poques) ocasions. El fet que l'assetjament o l'abús sigui de naturalesa sexual fa que aquells que el pateixen disposin de pocs recursos per parlar-ne: es fa difícil que expliquin tranquil·lament què els passa i què els incomoda i què poden fer-hi. Resumint: qui pateix la violència sexual paga molt cara la percepció cultural que tenim que el sexe és tabú! I que, de sexe, no se'n parla. I a l'esport, com no podia ser d'una altra manera, el sexe també és tabú.

Sobre la violència sexual a l'esport es disposa de dos tipus de dades: les *quantitatives*, que ens informen de la magnitud del problema a partir d'uns percentatges d'afectació que ens ajuden a fer-nos una idea aproximada de quants i quantes esportistes pateixen violència sexual. I les *qualitatives*, que ens informen de les violències viscudes subjectivament i que ens detallen els mecanismes que utilitzen perpetradors inserits i normalitzats en el sistema esportiu per portar a terme les seves intencions. Aquestes dades també mostren que el delictes no sol passar una o dues vegades aïllades, sinó que els abusos sexuals arriben a ser comesos durant anys de manera regular i sistemàtica, i curiosament poden passar desapercibuts o sense ser descoberts durant molts i molts anys. Però d'aquesta qüestió concretament ja en parlarem més endavant, perquè és al centre dels mecanismes d'invisibilització de la violència sexual a l'esport.

4.1

LA (IN)VISIBILITAT DE LA VIOLÈNCIA SEXUAL A L'ESPORT: CAL TRENCAR EL SILENCI

Montse Martín i Albert Juncà

Les dades quantitatives

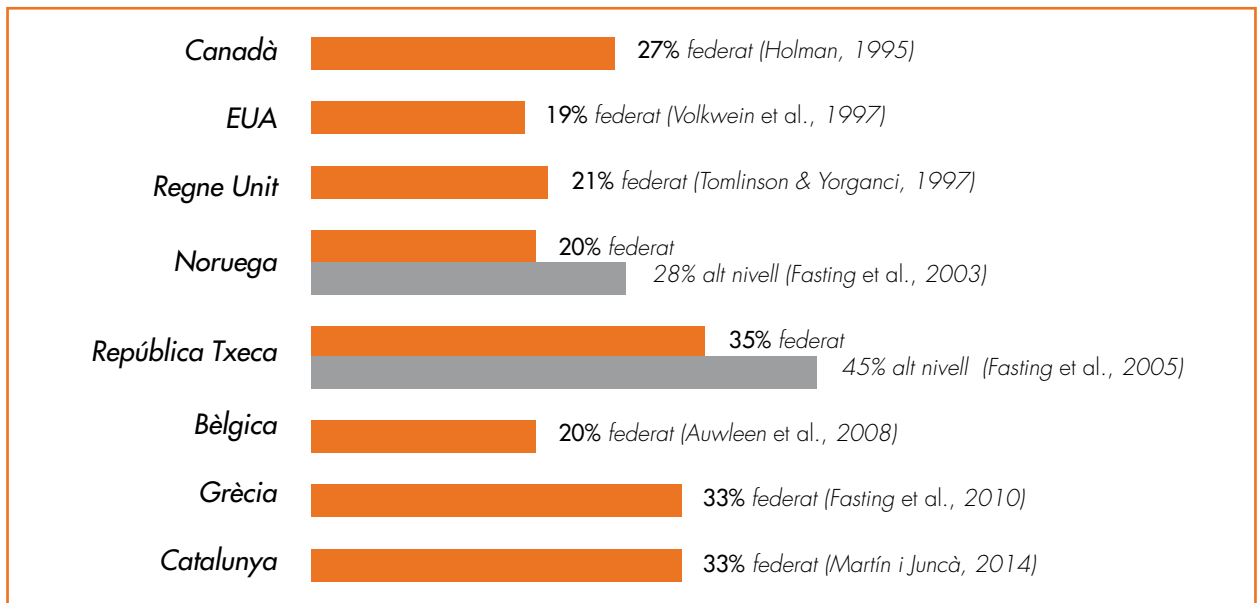
A escala internacional, disposem de més dades amb relació a l'assetjament sexual que amb relació a l'abús sexual a l'esport. En l'àmbit català, tenim un únic estudi de mesura de l'assetjament sexual a l'esport. Els estudis de la magnitud de l'assetjament sexual a l'esport s'han realitzat majoritàriament considerant les noies com a víctimes i deixant de banda la possibilitat que els nois també puguin ser víctimes d'assetjament sexual, i aquest és precisament un tema que a hores d'ara cal encara explorar i desenvolupar.

L'únic estudi que s'ha fet a l'Estat espanyol es va elaborar a Catalunya amb una mostra

de 214 noies estudiant de Ciències de l'Activitat Física i l'Esport (CAFE) de tres universitats catalanes. Aquest estudi va ser finançat per l'Institut Català de les Dones.

Accedir a les federacions tant catalanes com espanyoles i obtenir-ne el suport per passar qüestionaris que mesurin l'assetjament sexual a l'esport no és una tasca fàcil. El problema de no tenir dades a casa nostra prové d'un mecanisme absurd: (i) no hi ha dades, no sabem si l'assetjament passa o no i en quins nombres, potser no passa o passa tan poc que no cal invertir-hi recursos; (ii) en no haver-hi dades científiques, no es poden finançar recerques per obtenir dades, perquè no sabem si cal invertir diners en aquest tema.

Gràfic 1. Resultats de la recerca internacional.

4.1

LA (IN)VISIBILITAT DE LA VIOLÈNCIA SEXUAL A L'ESPORT: CAL TRENCAR EL SILENCI

Montse Martín i Albert Juncà

Gràfic 2. Resultats de la recerca feta a Catalunya amb 214 noies

	PERCEPCIONS	EXPERIÈNCIES	ASSETJAMENT
COMPORTAMENTS DE L'ENTRENADOR	noies	noies	noies
A03 Toca l'espatlla de l'esportista mentre li dona instruccions	5,6	96,1	5,1
A08 Toca el braç o espatlla de l'esportista quan saluda	4,2	92,3	3,2
A16 Fa petons a la galta de l'esportista	16,4	49,7	3,7
A19 Abraça l'esportista quan guanya alguna competició	4,7	85,9	2,8
A23 Quan dona instruccions, s'acosta molt a l'esportista	1,9	57	0,4
B01 Convida l'esportista sol/a a un cafè	3,3	52,9	2,3
B07 Convida l'esportista sol/a a casa seva per fer algun entrenament específic	21,5	6,7	0,9
B10 Convida l'esportista sol/a a dinar en un restaurant local	15,9	20,8	2,3
B15 Pregunta insistentment sobre les activitats que fa l'esportista en el seu temps de lleure	11,2	37,7	2,3
B17 Convida l'esportista sol/a a sopar en un restaurant local	23,4	13,5	1,9
B21 Demana a l'esportista què fa el cap de setmana	5,1	61,3	0,4
C02 Explica què li agrada fer durant el seu temps de lleure	2,3	85,1	2,3
C05 Fa compliments (afalacs) a l'aparença física de l'esportista	15,4	48,6	6,1
C09 Parla amb diminutius i li diu a l'esportista: <i>carinyo</i> , estimada... o expressions semblants	9,8	32,8	1,9
C11 Fa comentaris despectius sobre les dones i/o els homes	22,4	19,8	5,1
C22 Explica a l'esportista els seus plans per al cap de setmana	3,3	71,9	0,9
D04 Mostra interès sexual en l'esportista	57,9	11,1	6,1
D06 Proposa relacions sexuals sense res a canvi (ni privilegis, ni amenaces)	63,6	2,8	2,3
D12 Pregunta obertament a l'esportista sobre la seva vida sexual	32,2	19,3	3,7
D13 Proposa relacions sexuals a canvi de privilegis o sota l'amenaça de l'expulsió de l'equip	82,2	1	1
D14 Pessiga l'esportista	7,9	23,2	0
D18 Mira fixament el pit o el cul de l'esportista	55,1	10,7	4,2
D20 Fa petons als llavis de l'esportista	69,6	1,9	1,4
D24 Fa massatges d'esquena/espatlla a l'esportista	8,4	43	2,3

4.1

LA (IN)VISIBILITAT DE LA VIOLÈNCIA SEXUAL A L'ESPORT: CAL TRENCAR EL SILENCI

Montse Martín i Albert Juncà

Segons Martín i Juncà (2014), cinc són els comportaments per part de l'entrenador que més estudiants esportistes han viscut com a assetjament sexual: «mostra interès sexual en les esportistes»; «els fa compliments a l'aparença física»; «fa comentaris despectius sobre les dones»; «els toca l'espatlla quan dóna instruccions», i «els mira fixament el pit i el cul».

D'altra banda, les dades sobre abús sexual a l'esport són molt més escasses. Hi ha un primer estudi fet al Canadà el 1996 que afirma que en l'esport federat i d'alt nivell hi ha un 22% d'esportistes que han mantingut relacions sexuals amb figures de poder del seu esport i, d'aquest índex, un 9% van ser relacions sexuals forçoses (Kirby *et al.*, 2000). Un altre estudi fet a Austràlia el 2002 entre esportistes d'elit confirma que un 31% de les dones i un 21% dels homes han patit abús sexual. En el cas de les dones, del 31% que ha patit abús, el 41% l'ha patit a l'esport; i en el cas dels homes, del 21% que ha patit abús, el 29% l'ha patit a l'esport (Leahy *et al.*, 2002).

Les dades qualitatives

Els estudis que han tingut més repercussió utilitzant una metodologia qualitativa són els efectuats per Celia Brackenridge al Regne Unit i per Kari Fasting a Noruega i a la

República Txeca. Els estudis qualitius no aporten índex de mesura del problema, però sí que aporten informació crucial i detallada de com es produeix la violència sexual. Aporten coneixement sobre com tenen lloc els abusos i com els viuen les víctimes. Entre els aspectes més destacats d'aquests estudis, cal assenyalar el fet que no és gens fàcil parlar d'aquestes experiències. Per això són molt valuosos tots els estudis que es duen a terme basats en l'escolta activa de les víctimes i que treballen per tal que les víctimes trenquin el silenci. Des d'aquí el nostre més sincer reconeixement a tots aquells esportistes que han compartit o volen compartir les seves vivències, i sovint els seus traumes, amb el món científic de la recerca a fi que puguem treballar plegats per tal que la prevenció i l'eradicació de l'assetjament i l'abús sexuals siguin una realitat.

En l'àmbit de l'assetjament sexual, hi ha dos citacions extretes de dos treballs de Fasting que exemplifiquen molt bé el que representa patir assetjament sexual a l'esport.

«... Quan no entrenàvem bé, el càstig era que havies de seure a la seva falda. Recordo que pensava que era fastigós. Ens tocava i era realment fastigós. Encara avui no entenc per què ho acceptàvem. Teníem un exercici que acabava amb un esprint, i la que arribava última havia de seure a la seva falda. Corríem que ens les pelàvem...» (Fasting et al., 2003).

4.1

LA (IN)VISIBILITAT DE LA VIOLÈNCIA SEXUAL A L'ESPORT: CAL TRENCAR EL SILENCI

Montse Martín i Albert Juncà

*«Passa sovint que la gent s'abraça, però amb aquest entrenador en particular era molt clar que passava en un context sexual, havies de ser molt insistent per treure-te'l de sobre. Ho vaig viure com una cosa molt incòmoda... Ell aprofitava totes les oportunitats que tenia, com quan arribaves a l'entrenament i venia a abraçar-te i a dir-te que estava molt content de veure't. Però durant l'abraçada notaves com et passejava les mans pel cos, era molt desagradable.»
(Fasting i Knorre, 2005).*

Dins de l'àmbit de l'abús sexual, Celia Brackenridge és qui ha dedicat més esforços a fer recerca qualitativa a partir de converses amb víctimes. L'any 1997 va publicar un article titulat «*“He owned me basically...”: Women's experience of sexual abuse in sport*» A continuació, algunes citacions d'aquest treball mostren com la relació amb l'entrenador i l'abús sexual poden estar interconnectats.

«Llavors jo depenia totalment d'ell –ell era bo– i no parava atenció a les meves necessitats. Des dels 15 als 19 va ser el meu amo, bàsicament.»

«Aquest era l'home en qui jo confiava... Ho sabia absolutament tot de mi, fins i tot sabia més coses de mi que els meus pares.»

«Vaig pensar “quina passada” quan va dir que m'entrenaria... Tu no li preguntes si et vol entrenar, és ell qui t'escull. Arribes a ser algú si ell t'entrena...»

(Brackenridge, 1997)

Casos als mitjans de comunicació

En la majoria de països occidentals on actualment hi ha polítiques sòlides i exemplars de prevenció de l'assetjament i l'abús, el procés ha estat semblant. El procés britànic és, potser, el més interessant. Primer, surten a la llum alguns casos aïllats de violència sexual en el context esportiu, en què l'explicació és la individualització del perpetrador (un pertorbat, desestabilitzat mentalment, manipulador), que malauradament i per casualitat ha anat a parar a un context esportiu per satisfer-hi les seves necessitats i/o urgències sexuals. De tots aquests casos, l'esport, el sistema esportiu, en surt indemne. Ningú no es preocupa d'apuntar que potser el sistema esportiu –un sistema basat en l'activitat masculina, masculinitzadora i masclista, on les tradicions i el poder de decisió dels homes han subjugat durant molt de temps les dones i els infants, on els mecanismes de funcionament altament jerarquitcats faciliten que un nombre reduït d'homes gaudeixi de grans parcel·les de poder legitimat pel fet que són els experts i els únics que poden prendre decisions sobre el futur dels i les esportistes– és un problema.

Aquest tractament sol ser l'habitual fins que apareix un cas mediàtic, un cas en què el perpetrador és una figura rellevant del món de l'esport, un entrenador olímpic que ha

4.1

LA (IN)VISIBILITAT DE LA VIOLÈNCIA SEXUAL A L'ESPORT: CAL TRENCAR EL SILENCI

Montse Martín i Albert Juncà

guanyat medalles, per exemple. I aquest fou el cas de l'entrenador de natació Paul Hickson, que el 1996 va deixar en estat de xoc l'opinió pública britànica en ser condemnat a 17 anys de presó per haver abusat de les «seves» nedadores menors d'edat. El Canadà va seguir un procés semblant quan un entrenador professional d'hoquei gel (1996) també creà alarma social en ser sentenciat a dos anys i mig de presó per haver abusat d'un dels seus jugadors quan aquest tenia entre 14 i 18 anys. A l'Estat espanyol, en canvi, tenim un cas que hagués pogut impactar l'opinió pública i crear alarma social, però no ho va fer. Per què? No ho sabem, encara ho estem investigant. El febrer de 2010, Fernando Torres Baena, un entrenador de karate que havia guanyat un bon grapat de medalles mundials i europees, i que portava joves talents del karate de la Federació Espanyola, va ser detingut al seu domicili de Las Palmas de Gran Canària. La investigació i el judici es van allargar fins a finals del 2012, i el març del 2013 es va publicar la sentència, en què se'l considerava culpable d'haver abusat sexualment de més de 60 infants d'entre 9 i 13 anys durant més de dues dècades.

Què tenen d'especial aquestes figures? Primer de tot, que trenquen amb la creença que la violència sexual a l'esport passa per casualitat i que l'entorn no hi té res a veure; que és més qüestió de pedòfils que d'entrenadors.

Aquests entrenadors són professionals, figures de prestigi amb molts triomfs que avalen la seva expertesa. Uns entrenadors modèlics –pels seus triomfs– que veuen com molts dels esportistes de la seva disciplina somnien a posar-se a les seves ordres per assolir la tan costosa i venerada victòria olímpica, professional o mundial.

Doncs bé, què va passar al Regne Unit quan l'entrenador Paul Hickson va ser acusat d'abusar sexualment de nedadores menors d'edat que es trobaven a l'elit? Mentre que d'una banda, sortosament, hi havia veus que començaven a denunciar la grandària del problema, altres veus del món de la natació, com per exemple la del president de la Federació Anglesa de Natació, el negaven i ressaltaven tot el que Paul Hickson havia fet per la natació britànica. I això és un clàssic: negar i ocultar la presència de la violència sexual des de la institució que n'és responsable, fent servir el discurs que es tracta d'entrenadors cabdals per a l'esport que serveixen. Qui es podia imaginar –qui es pot creure– que un entrenador «tan bo en natació» estigués aprofitant la seva posició de poder i de confiança per abusar sexualment de les «seves» nedadores?

Tot això va costar d'admetre i, sobretot, de pair. I va agafar la societat britànica totalment descol·locada. Què pensar, què dir? De mica

4.1

LA (IN)VISIBILITAT DE LA VIOLÈNCIA SEXUAL A L'ESPORT: CAL TRENCAR EL SILENCI

Montse Martín i Albert Juncà

en mica, es va crear alarma social sobre el tema, de tal manera que es van posar les llavors per crear els mecanismes necessaris per detectar i tractar els abusos sexuals a l'esport. Potser no calia tant de drama ni tanta alarma, però la veritat és que a hores d'ara el Regne Unit és un dels països més avançats en lleis, polítiques, recursos i formació per a la protecció d'infants i joves a l'esport. Per exemple, disposa d'una unitat independent –però relacionada amb les institucions esportives– especialitzada en la protecció dels infants en l'àmbit de l'esport, la Child Protection Sport Unit, que té entre les seves prioritats desenvolupar un esport infantil i de joves lliure de violència sexual.

La invisibilitat de la violència sexual a l'esport

Amb tot això arribem al segon punt d'aquest article. Dos són els mecanismes que fan que la presència de la violència sexual a l'esport sigui invisible als ulls de la majoria: (i) els mites i les creences que s'han format i que s'han enfortit al voltant de l'esport com una activitat en què aquest tipus de violència no pot tenir lloc, i que es concreta en el mite que un entrenador competent i expert que clarament estima el seu esport NO pot abusar sexualment d'esportistes; (ii) el procés específic de preparació de l'esportista-víctima per tal que pateixi i accepti l'abús en absolut silenci i secretisme, un procés que

l'aïlla i allunya del seu entorn més proper: família i grups d'iguals.

Els mites i les creences

Segons Brackenridge i Fasting (2002), cinc són les creences que caracteritzen el sistema esportiu i que fan que hi hagi una resistència aferrissada a reconèixer que la violència sexual, com en qualsevol altre àmbit de la vida social i ciutadana, també té lloc en els contextos esportius: (i) l'esport és moralment pur; (ii) el *fair play* és un concepte que s'aplica a infants i esportistes, però no als entrenadors; (iii) l'esport és un àmbit on es justifica el privilegi masculí per sobre del femení; (iv) les institucions esportives són apolítiques i han de continuar sent-ho, i (v) el tema sexual a l'esport és un tema tabú. Aquests cinc mites són clarament una barrera que, sovint, impedeix veure allò que tenim davant dels nostres ulls, que hi és però que exigeix un canvi de mirada conscient per poder veure-ho.

El procés de preparació de la víctima: *the grooming process*

Segons Brackenridge (2001), aquest procés es basa a guanyar-se molt a poc a poc la confiança d'una víctima potencial abans de trencar sistemàticament les barreres interpersonals i cometre l'abús sexual.

4.1

LA (IN)VISIBILITAT DE LA VIOLÈNCIA SEXUAL A L'ESPORT: CAL TRENCAR EL SILENCI

Montse Martín i Albert Juncà

Aquest procés pot durar setmanes, mesos i fins i tot anys, en què el perpetrador es va movent regularment per així poder mantenir el secret i evitar ser descobert. El procés de preparació de la víctima és central en l'abús, perquè fa que sembli que l'esportista coopera i, per tant, que l'acte d'abusar sexualment de l'esportista sigui en definitiva un acte consentit i desitjat per aquest mateix esportista. Aquest procés és la principal barrera a l'hora d'aconseguir que la violència sexual es tracti de forma normalitzada en el món de l'esport, se'n reconegui l'existència i es treballi de forma conjunta per part de tots els agents del sistema esportiu per prevenir-la i eradicar-la totalment. El *grooming process* té 4 fases (i) selecció de la possible víctima; (ii) construcció d'una relació de confiança i amistat amb la possible víctima; (iii) desenvolupament de l'aïllament i el control de la víctima, i creació d'un sentiment de lleialtat en aquesta víctima, i (iv) iniciació de l'abús sexual garantint-ne el secret, fent que la víctima se senti culpable i responsable de tot el que li està passant. En aquesta fase, la víctima sent que no és el perpetrador qui ha provocat la situació de dolor, sinó que és ella mateixa, la víctima, la «que demana, vol i desitja l'atenció de l'entrenador per sobre de tot», en definitiva, «vol ser especial».

Malauradament, la violència sexual té lloc al món de l'esport i és una xacra de la qual

aquest món no es desempallegarà fàcilment. Necessitem moltes mans i molts ulls per identificar-la, per actuar davant dels casos existents i per prevenir-la. L'única manera d'aturar-la és reconeixent-ne l'existència i treballant col·lectivament des de tots els estaments de l'esport. Hem de lluitar, tal com diu Brackenridge, perquè les estratègies de negació de l'abús sexual per part del perpetrador no tinguin cabuda en el sistema esportiu. Aquestes estratègies passen per declaracions del tipus «no ho he fet», «només ho fèiem per divertir-nos», «no en vull parlar» o «no és culpa meva, era ella que volia», «no us la podeu creure, està boja», «no ho vaig poder evitar, ho necessitava», «què té de dolent, si tothom ho fa?». Brackenridge ens alerta, així mateix, de les estratègies de negació de l'abús sexual des de les institucions esportives: «això aquí no passa», «el problema són els pederastes», «és una malaltia incurable», «les bones persones no ho fan» o «els esportistes diuen mentides», en què s'equipara els entrenadors esportius a les bones persones.

Pensaments finals

Tot i que no hi ha un índex d'afectació de la violència sexual en el nostre sistema esportiu, no hi ha dubte que aquesta violència hi té presència. Sense qüestionar-nos més si passa o no passa, cal posar-nos a treballar,

4.1

LA (IN)VISIBILITAT DE LA VIOLÈNCIA SEXUAL A L'ESPORT: CAL TRENCAR EL SILENCI

Montse Martín i Albert Juncà

i molt, des de tots els estaments que formen el sistema esportiu. Cal trencar el silenci, el tabú que envolta aquesta problemàtica, per això cal pensar en mecanismes que la facin visible en el dia a dia esportiu. Nosaltres pensem que la millor manera de començar és adonar-nos que tots els que participem en l'esport, homes i dones, hi tenim la nostra part de responsabilitat i que per això cal que ens posem a pensar i desenvolupar possibles actuacions en qualitat d'allò que som: esportistes, personal tècnic, personal de rehabilitació, personal administratiu, juntes directives, àrbitres, periodistes, famílies, personal formador i d'investigació, patrocinadors, etc.

Per exemple, des del nostre àmbit de la recerca actualment participem en un projecte europeu que vol crear materials educatius innovadors i de qualitat per prevenir la violència sexual a l'esport a partir de l'escolta activa de les veus de les víctimes de la violència sexual. Si voleu més informació sobre aquest projecte, si us plau poseu-vos en contacte amb nosaltres a través de l'adreça electrònica voicespain@gmail.com

BIBLIOGRAFIA

Auweele, Y. V., Opdenacker, J., Vertommen, T., Boen, F., Van Niekerk, L., De Martelaer K., i De Cuyper B. (2008). «Unwanted sexual experiences in sport: perceptions and reported prevalence among Flemish female student-athletes». *International Journal Sport Education and Psychology*, 6, 354-365.

Brackenridge, C. H. (1997). «“He owned me basically...”: Women's experience of sexual abuse in sport». *International Review for the Sociology of Sport*, 32(2), 115-130.

Brackenridge, C. H. (2001). *Spoilsports: Understanding and preventing sexual exploitation in sport*. Londres: Routledge.

Brackenridge, C.H., i Fasting, K. (2002). «Sexual harassment and abuse: The research context». *Journal of Sexual Aggression*, 8(2), 3-15.

Fasting, K., i Knorre, N. (2005). *Women in sport in the Czech Republic: The experience of female athletes*. Oslo, Noruega, i Praga, República Txeca: Escola Noruega de Ciències de l'Esport i Comitè Olímpic Txec.

Fasting, K., Brackenridge, C. H., i Sundgot-Borgen, J. (2003). «Experiences of sexual harassment and abuse amongst Norwegian elite female athletes and non-athletes». *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 74, 74-97.

Fasting, K., Chroni, S., Hervik, S. E., i Knorre, N. (2010). «Sexual harassment in sport toward females in three European countries». *International Review for the Sociology of Sport*, 46(1) 76-89.

Holman, M. (1995). *Female and male athletes accounts and meanings of sexual harassment in Canadian interuniversity athletics*. Unpublished PhD thesis, University of Windsor, Ontario, Canadà.

4.1

LA (IN)VISIBILITAT DE LA VIOLÈNCIA SEXUAL A L'ESPORT: CAL TRENCAR EL SILENCI

Montse Martín i Albert Juncà

Kirby, S., Greaves, L., i Hankivsky, O. (2000). *The dome of silence. Sexual harassment and abuse in sport*. Londres: Zed Books.

Leahy, T., Pretty, G., i Tenenbaum, G. (2002). «Prevalence of sexual abuse in sport in Australia». *Journal of Sexual Aggression*, 8(2): 16-36.

Ljungqvist, A., Mountjoy, M., Brackenridge, C., Fasting, K. et al. (2008). «Declaración de consenso del COI. Acoso y abuso sexuales en el deporte. 2006». *Apunts. Medicina de l'Esport*, 158, 88-93.

Martín, M., Juncà, A. (2014). «L'assetjament sexual a l'esport: el cas de les estudiants-esportistes del grau de Ciències de l'Activitat Física i l'Esport de Catalunya». *Apunts. Educació Física i Esports*, 115, 72-81.

Tomlinson, A., i Yorganci, I. (1997). «Male coach/female athlete relations: Gender and power relations in competitive sport». *Journal of Sport and Social Issues*, 21, 134-155.

Volkwein, K. A. E., Schnell, F. I., Sherwood, D., i Livezy, A. (1997). «Sexual harassment in sport». *International Review for the Sociology of Sport*, 32(3), 283-295.

4.2

LA PARTICIPACIÓ DE PERSONES TRANS- I INTERSEXUALS EN L'ESPORT: DEL CAS TORREMADE A L'ACTUALITAT

Sofía Pereira, Elena López, Víctor Pérez, Jorge Fuentes i José Devís

Al llarg del segle XX, l'esport va deixar de ser una activitat dirigida per i a les classes burgeses i se'n va democratitzar la pràctica a Catalunya i a la resta d'Espanya (Lagardera, 1995-1996). Tot i així, l'accés a l'esport no va tenir lloc de la mateixa manera en tots els grups socials. Les dones i les persones intersexuals i transsexuals, entre altres sectors poblacionals, van veure particularment dificultada la seva participació pel predomini d'una concepció sexuada i masculina de l'esport. La política que es va desenvolupar durant el franquisme, especialment durant l'anomenat «període blau» (1939-1945), va exagerar aquesta situació mitjançant la repressió ideològica duta a terme pel règim, que exercia un intervencionisme i un control sobre la vida social que també incloïa el món esportiu.

Fins aleshores, les mesures antidopatge i la separació sexual a l'esport (basada en la ferma creença que les dones i els homes han de competir separatament perquè són diferents fisiològicament) havien estat suficients per garantir una competició justa i igualitària. Tot i així, arran de l'auge de les competicions femenines, va esdevenir urgent regular l'accés i la participació a l'esport de les «falses» dones, entre elles les intersexuals i transsexuals, és a dir, les dones amb cossos que excedien els límits del que es considerava pròpiament femení (Buzuvis, 2010; Cooky

i Dworkin, 2013). Aquesta preocupació no solament es va donar a Espanya, sinó també en l'àmbit internacional, on es van començar a fer els primers tests de verificació sexual a les dones que participaven en grans competicions esportives durant les dècades de 1930 i 1940 (Heggie, 2010; Karkazis, Jordan-Young, Davis i Camporesi, 2012). Des d'aleshores, els mitjans de comunicació, les institucions esportives i les esportistes afectades han anat adoptant diversos posicionaments i mesures. Són postures que reflecteixen el debat sobre si cal controlar la participació esportiva de les dones i limitar la de les persones trans- i intersexuals, i sobre com s'ha de fer.

En aquest article presentem el cas català de Jordi Torremadé, la primera persona intersexual sorgida a l'esport d'elit espanyol del franquisme (Ladrón de Guevara, 2015), per traçar l'evolució posterior del control de la feminitat i de la participació de les persones trans- i intersexuals en l'esport, que, al costat d'altres dones, van ser objecte de sospites i rebuig.

Jordi Torremadé a la Catalunya del franquisme i l'obsessió per les «falses» dones

El franquisme va suposar un retrocés important per al desenvolupament dels drets socials de les dones espanyoles. Durant aquells anys, el paper de les dones va quedar subjecte

4.2

LA PARTICIPACIÓ DE PERSONES TRANS- I INTERSEXUALS EN L'ESPORT: DEL CAS TORREMADE A L'ACTUALITAT

Sofía Pereira, Elena López, Víctor Pérez, Jorge Fuentes i José Devís

als rols que mantenien l'ordre patriarcal, és a dir, ser mestresses de casa, esposes i mares (Ramírez-Macías, 2014). La dictadura franquista, a més a més, va criminalitzar les dones que transgredien les normes explícites o implícites de gènere amb la seva aparença o el seu comportament «masculí». També ho va fer amb les dones que establien relacions amb altres dones, que eren percebudes com a «perilloses» i, per tant, necessitaven ser regulades, castigades i normativitzades (Platero, 2009).

L'entrada de la dictadura també va perjudicar l'esport femení espanyol i català, ja que va destruir bona part del sistema institucional i social que s'havia desenvolupat i popularitzat en els anys previs. Es va imposar una cultura esportiva i educativa sexista, on les dones havien d'assumir la seva suposada inferioritat física respecte als homes (Pujadas, 2010). La Sección Femenina del Frente de Juventudes, pertanyent a la Falange, que era l'únic partit oficial de l'Espanya franquista, es va ocupar, entre altres temes, de l'educació física i les competicions esportives femenines (Manrique, López, Torrego i Mongas, 2008). La seva missió consistia a transmetre la cultura sexista i l'ideal de la veritable dona a través de l'educació física i l'esport. En general, la pràctica esportiva no es considerava gaire recomanable, ja que afavoria la masculinització dels cossos femenins i, per

tant, podia afectar negativament les futures mares de família (Machado i Fernández Fuster, 2015).

Malgrat aquest ambient oficial, l'esport es va seguir estenent i popularitzant. Una de les atletes que va destacar a principis de la dècada de 1940 va ser la catalana Maria Torremadé, que, amb només divuit anys, va registrar marques espectaculars en diverses proves d'atletisme. La seva gran fortalesa física també la va fer destacar en bàsquet, amb el Club Esportiu Laietà, i en hoquei sobre herba, a la porteria del SEU. El febrer del 1942, el diari *Informaciones* va publicar que la Maria se sentia un home i es passava a dir Jordi (*El Mundo Deportivo*, 1982; Ladrón de Guevara, 2015). Tan bon punt es va fer pública aquesta informació, va finalitzar dràsticament la seva extraordinària carrera esportiva (García Candau, 2009).

Les institucions esportives van anul·lar les seves marques i, com a conseqüència per a l'esport femení espanyol i català, la Sección Femenina va prohibir a les dones la pràctica de l'atletisme durant gairebé vint anys, fet que refermava i reforçava la idea de mantenir les dones allunyades dels esports (Ródenas, 2014). Així ho indica una circular de 1943, en què es declarava que la dona espanyola només practicaria esports que no perjudiquessin la funció específica de la maternitat (Ladrón de Guevara, 2015).

4.2

LA PARTICIPACIÓ DE PERSONES TRANS- I INTERSEXUALS EN L'ESPORT: DEL CAS TORREMADE A L'ACTUALITAT

Sofía Pereira, Elena López, Víctor Pérez, Jorge Fuentes i José Devís

Adoptar el gènere masculí va ser una decisió personal de Torremadé que els mitjans van considerar un engany que confirmava la sospita que la dona «baronívola» era realment un home. S'havien produït casos similars uns anys abans en altres països, com el del ciclista belga Willy de Bruyne, el campió britànic de llançament de pes i javelina Mark Weston, i el corredor txecoslovac Zdenk Koubkov, que van desenvolupar les seves carreres esportives com a dones (Bilharz, 2005; Meyerowitz, 1998). En tots aquests casos els mitjans de comunicació van propiciar reaccions negatives, ja que acusaven aquestes atletes de ser «baronívoles». Semblar o ser «baronívola» era (i continua sent) un veritable problema per a les dones trans- i intersexuals que decidien participar en competicions esportives.

Amb la finalitat d'evitar possibles fraus, les institucions esportives van començar a regular la participació de les dones, especialment pressionades pel cas de «Dora» Ratjen, un home alemany que va enganyar les institucions competint com a dona en la prova de salt d'alçada femení dels Jocs Olímpics de Berlín de 1936 (Buzuvis, 2010; Sullivan, 2011). Aquest fet va propiciar el principi dels controls de gènere a través dels tests de sexe (Heggie, 2010; Karkazis, Jordan-Young, Davis i Camporesi, 2012). La detecció d'homes «tramposos» va esdevenir una preocupació important per a les organitzacions esportives

internacionals a les dècades de 1940 i 1950. De fet, l'Associació Internacional de Federacions d'Atletisme (IAAF) va intensificar la política de proves de sexe l'any 1946 i el Comitè Olímpic Internacional (COI) va fer el mateix dos anys més tard. Les proves requerien un examen mèdic obligatori per a totes les participants, a fi de poder detectar els homes encoberts (Heggie, 2010; Karkazis, Jordan-Young, Davis i Camporesi, 2012). Durant el control, la dona es posava dempeus, nua, perquè el personal mèdic pogués inspeccionar visualment els seus genitals.

Aquesta era una mesura intimidatòria per a moltes esportistes, que optaven per retirar-se o simular lesions amb la finalitat d'evitar aquest control tan vergonyós i humiliant. En tot cas, més enllà de ser una mesura deshonest, la prova atorgava el poder de determinar què era una dona «de debò» i no va generar grans protestes mediàtiques ni socials.

Tan gran era la preocupació pel possible engany de les «falses» dones que les organitzacions esportives internacionals van mostrar una certa indiferència cap als fraus per pràctiques de dopatge. Segons Hoberman (2005), durant la dècada de 1950, mentre cada cop més dones eren vigilades per les institucions esportives i es trobaven sota la mirada pública, es percebia més permissivitat pel que feia a les pràctiques de dopatge.

4.2

LA PARTICIPACIÓ DE PERSONES TRANS- I INTERSEXUALS EN L'ESPORT: DEL CAS TORREMADE A L'ACTUALITAT

Sofía Pereira, Elena López, Víctor Pérez, Jorge Fuentes i José Devís

Molts esportistes, majoritàriament homes, van aprofitar aquest fet per prendre substàncies que milloraven el seu rendiment.

En el context espanyol, el cas de Jordi Torremadé reflecteix el fort binarisme sexe-gènere que imperava a l'època, i les organitzacions esportives se'n van servir per justificar els controls de sexe a l'esport femení.

La regulació posterior de la participació de les persones trans- i intersexuals

Superat el règim franquista, la situació d'obertura econòmica i social que havia començat amb el *desarrollismo* de la dècada de 1960 va conduir al nou període democràtic i va accelerar la participació de les dones en l'esport (Ródenas, 2014; Machado i Fernández, 2015). Hi van contribuir la incorporació de la dona al mercat laboral i l'existència de menys dogmatisme en relació amb el rol que havia d'exercir dins la societat. L'estricta vigilància corporal de les esportistes, característica del període franquista anterior, va anar seguida d'una etapa d'equiparació progressiva amb les persones esportistes dels països europeus del nostre entorn. A més a més, les contínues innovacions científiques en matèria de verificació sexual van permetre substituir l'obligatorietat de sotmetre's a exàmens mèdics incòmodes i humiliants per tècniques mèdiques més sofisticades, com

ara la prova de la cromatina sexual i el test posterior de mesurament hormonal.

Arran de la participació creixent de persones trans- i intersexuals en l'esfera internacional, primer el COI i després la IAAF van establir una sèrie de requisits que calia complir per poder participar en les competicions. Entre aquestes condicions, hi havia l'exigència de reassignació sexual i de tractament hormonal d'almenys dos anys de durada (COI, 2003). Això obligava aquestes persones a medicalitzar-se i a postergar les seves carreres esportives, o fins i tot a abandonar-les si no es volien sotmetre a la reassignació. Per a les persones intersexuals resulta especialment important la decisió adoptada pel COI l'any 2003 de limitar els exàmens a casos concrets d'atletes aparentment sospitoses. A la pràctica, tal com adverteixen Cooky i Dworkin (2013), les úniques dones que eren sotmeses a un procés de verificació sexual eren les que presentaven un rendiment atlètic explosiu o un elevat desenvolupament muscular, o bé que semblaven molt masculines. Tot i no haver-hi cap regulació sobre què calia fer quan es descobria un cas d'intersexualitat, moltes d'aquestes dones eren cridades a consumir substàncies artificials per reduir el suposat avantatge de tenir nivells de testosterona superiors als normals, de manera que es produïa el que D'Angelo i Tamburrini (2013) anomenen *dopatge invertit*, amb el risc consegüent per a la salut d'aquestes dones.

4.2

LA PARTICIPACIÓ DE PERSONES TRANS- I INTERSEXUALS EN L'ESPORT: DEL CAS TORREMADE A L'ACTUALITAT

Sofía Pereira, Elena López, Víctor Pérez, Jorge Fuentes i José Devís

Durant les dues últimes dècades, les reivindicacions i la defensa dels drets dels i les atletes que s'han vist implicats i perjudicats pel caràcter sexuat del món competitiu (per exemple, Caster Semenya, Heidi Krueger o Tamara i Irina Press) han permès frenar les regulacions anteriors i incrementar la participació d'aquestes persones en les competicions esportives. Va ser especialment important la resolució que va obtenir Dutee Chand davant del Tribunal Arbitral de l'Esport, ja que va aconseguir que la IAAF retirés provisionalment la regla que impedia que les dones que produeixen un excés de testosterona poguessin competir com a dones (Arribas, 2015). També l'atleta Chris Mosier ha aconseguit recentment que les i els atletes trans puguin competir sense la necessitat de sotmetre's a cirurgies de reassignació sexual (Megía, 2016), ja que el COI (2015) ha adoptat noves directrius perquè puguin competir als Jocs Olímpics sense aquests requisits.

A Espanya hem d'esmentar el cas de María José Martínez Patiño: l'any 1985, no va superar un test cromosòmic fet per la Universitat de Kobe, raó per la qual la Federació Espanyola d'Atletisme la va desposseir de totes les seves marques atlètiques i li va retirar el suport econòmic. Tot i així, tres anys després la Federació va reconèixer que no havia gaudit de cap avantatge, de manera que va readmetre les seves marques i li va oferir la

possibilitat de tornar a competir, però el dany personal i esportiu no va permetre que l'atleta es reincorporés a la competició. Malgrat tot, el seu cas va contribuir al fet que s'abandonessin les proves cromosòmiques en els controls de sexe (García Dauder, 2011; Martínez, 2014). Més recentment, l'any 2015, la Federació Espanyola de Futbol Americà va autoritzar el primer noi transsexual, Óscar, a competir amb l'equip Hurricanes de Saragossa (*El Mundo*, 2015). De la mateixa manera, la jugadora de voleibol Antía Fernández s'ha convertit en la primera persona transsexual a debutar, a principis de l'any 2016, en una competició oficial d'un esport olímpic a Espanya (Martínez, 2016).

Comentaris finals

Des que es va produir el cas de Jordi Torremadé a l'Espanya franquista, les organitzacions esportives han anat modificant les postures que mantenen sobre la participació de les persones trans- i intersexuals en competicions esportives. Les institucions són cada cop més flexibles respecte al que es considera un avantatge competitiu, seguint una tendència de reducció dels requisits plantejats per al reconeixement de les identitats sexuals i de gènere. En el pla de les relacions sexe-gènere, la competició separada d'homes i dones s'ha considerat un ingredient fonamental per mantenir una suposada equitat competitiva.

4.2

LA PARTICIPACIÓ DE PERSONES TRANS- I INTERSEXUALS EN L'ESPORT: DEL CAS TORREMADE A L'ACTUALITAT

Sofía Pereira, Elena López, Víctor Pérez, Jorge Fuentes i José Devís

Aquesta diferenciació se sustenta en la presumpció de la superioritat física dels homes i la naturalesa inferior de les dones, la qual cosa justifica els estereotips de gènere (Ramírez-Macías, 2014). En aquest context, els cossos de les persones transsexuals i intersexuals qüestionen els límits biològics establerts, amb la qual cosa representen un problema per al mite binari del sexe, la pulcritud de la sexuació esportiva i les institucions esportives (Ritchie, 2003). En aquesta línia, Hercher (2010) aconsella que les autoritats esportives s'abstinguin de decidir qui és una dona i qui no ho és, ja que la tasca de definir el sexe de l'atleta respon més a qüestions filosòfiques que no pas mèdiques.

Buzuvis (2013) afegeix que les institucions esportives s'obstinen a dividir la participació en dues categories, dona i home, quan la mateixa naturalesa no ho fa.

La major visibilitat d'esportistes trans- i intersexuals ha donat lloc també a un increment de les postures crítiques per part de la societat i d'alguns sectors academicocientífics. En particular, fan una crida a considerar les qüestions ètiques que suposa el manteniment del sistema del control de sexe. Altres veus també emfatitzen que més enllà del sexe hi ha moltes altres variables igualment importants a l'hora de valorar si una competició és justa (Buzuvis, 2013).

Per acabar, més enllà del sistema binari sexe-gènere que encara predomina en l'esport d'alta competició, tot i que amb més laxitud, la preocupació s'ha d'ampliar a les barreres participatives que hi ha en l'àmbit de l'educació física i la realització d'activitats físicoesportives recreatives per part de les persones trans- i intersexuals.

BIBLIOGRAFIA

Arribas, C. (2015). «El TAS anula las normas del deporte para diferenciar el sexo de los atletas». *El País*, 28 de juliol. Recuperat de <http://goo.gl/AA7VNm>.

Bilharz, J. (2005). «Paradigms lost: Cultural and legal implications of sexual ambiguity». *Forum of Public Policy*, 1(3), p. 247-258. Recuperat de <http://goo.gl/8MuToR>.

Buzuvis, E. (2010). «Caster Semenya and the myth of a level playing field». *The Modern American*, 6(2), p. 36-42.

Buzuvis, E. (2013). «Transsexual and intersex athletes», A: M. Sartore-Baldwin (ed.), *Sexual Minorities in Sports: Prejudice at Play*, p. 55-71.

Comitè Olímpic Internacional (2003). *Statement of the Stockholm consensus on sex reassignment in*

4.2

LA PARTICIPACIÓ DE PERSONES TRANS- I INTERSEXUALS EN L'ESPORT: DEL CAS TORREMADE A L'ACTUALITAT

Sofía Pereira, Elena López, Víctor Pérez, Jorge Fuentes i José Devís

sports. Recuperat a: http://www.olympic.org/documents/reports/en/en_report_905.pdf.

Comitè Olímpic Internacional (2015). *IOC Consensus Meeting on Sex Reassignment and Hyperandrogenism*. Recuperat a: http://www.olympic.org/Documents/Commissions_PDFfiles/Medical_commission/2015-11_ioc_consensus_meeting_on_sex_reassignment_and_hyperandrogenism-en.pdf.

Cooky, C., i Dworkin, S. (2013). «Policing the boundaries of sex: A critical examination of gender verification and the Caster Semenya controversy». *Journal of Sex Research*, 50(2), p. 103-111. DOI:10.1080/00224499.2012.725488.

D'Angelo, C., i Tamburrini, C. (2013). «Las atletas intersexuales y la equidad de género: ¿son sexistas las normas del COI?». *Archivos de medicina del deporte: revista de la Federación Española de Medicina del Deporte y de la Confederación Iberoamericana de Medicina del Deporte*, 154, p. 102-107. Recuperat a: <http://goo.gl/E7OLGM>.

El Mundo (2015). «Autorizan a un transexual a jugar en un equipo masculino aragonés de fútbol americano», 12 de novembre. Recuperat a: <http://goo.gl/IH8Csk>.

El Mundo Deportivo (1982). «19 años de María a Jordi Torremadé», 5 de novembre. Recuperat a: <http://goo.gl/ezAD9V>.

García Candau, J. (2009). «La historia de María (Jorge) Torremadé», *Faro de Vigo*, 29 de setembre. Recuperat a: <http://goo.gl/UBbtiO>.

García Dauder, S. (2011). «Las fronteras del sexo en el deporte: tecnologías, cuerpos sexuados y diferencia». *Revista Internacional Interdisciplinar INTERthesis*, 8(2), p. 1-19. DOI:10.5007/1807-1384.2011v8n2p1.

Heggie, V. (2010). «Testing sex and gender in sports. *Reinventing*, reimagining and reconstructing histories».

Endeavour, 34(4), p. 157-163. Recuperat a: <http://goo.gl/NUskbO>.

Hoberman, J. (2005). *Testosterone dreams. Rejuvenation, aphrodisiac, doping*. Berkeley, University of California Press.

Karkazis, K., Jordan-Young, R., Davis, G. I Camporesi, S. (2012). «Out of bounds? A critique of the new policies on hyperandrogenism in elite female athletes». *The American Journal of Bioethics*, 12(7), p. 3-16.

Ladrón de Guevara, M. (2015). «Simplemente María o... Jordi. Transexuales en el deporte», *Andaluciainformacion.es*, 6 de juliol. Recuperat a: <http://goo.gl/ONkGuV>.

Lagardera, F. (1995-1996). «Notas para una historia social del deporte en España». *Historia de la Educación*, XVI-XV, p. 151-172.

Machado, C., i Fernández Fuster, J. M. (2015). «La mujer en el olimpismo durante la época franquista». *Materiales para la Historia del Deporte*, 2, p. 207-219. Recuperat a: <http://goo.gl/hKJHOV>.

Manrique, J. C., López, V. M., Torrego, L. M., i Mongas, R. (2008). «La labor formativa desarrollada por la Sección Femenina de la Falange en la preparación de sus mandos e instructoras durante el período franquista». *Historia Educación*, 27, p. 347-365.

Martínez, A. (2016). «Antía Fernández, primera deportista trans en debutar con su identidad en una competición oficial de un deporte olímpico en España». *Dosmanzanas.com*, 25 de gener. Recuperat a: <http://www.dosmanzanas.com/2016/01/antia-fernandez-primera-deportista-trans-en-debutarcon-su-identidad-en-una-competicion-oficial-de-undeporte-olimpico-en-espana.html>.

Martínez, M. J. (2014). «Una mujer no puede competir con mujeres». *Sinetiquetas.org*, 7 de novembre. Recuperat a: <http://goo.gl/YEKYnh>.

4.2

LA PARTICIPACIÓ DE PERSONES TRANS- I INTERSEXUALS EN L'ESPORT: DEL CAS TORREMADE A L'ACTUALITAT

Sofía Pereira, Elena López, Víctor Pérez, Jorge Fuentes i José Devís

Megía, C. (2016). «El atleta trans que ha cambiado el deporte para siempre». *El País*, 9 de febrer. Recuperat a: <http://goo.gl/AxowKF>.

Meyerowitz, J. (1998). «Sex change and the popular press. Historical notes on transsexuality in the United States, 1930-1955». *Journal of Lesbian and Gay Studies*, 4(2), p. 159-187.

Platero, R. (2009). «Lesboerotismo y la masculinidad de las mujeres en la España franquista». *Bagoas*, 3, p. 15-38.

Pujadas, X. (2010). «D'un blau intens: les dones esportives sota la dictadura franquista (1939-1975)». *Quadern Dones i Esport*. Barcelona: Institut Barcelona Esports, Ajuntament de Barcelona, 4, p. 5-10.

Ramírez-Macías, G. (2014). «The autarky Francoism, women and physical education». *Social and Education History*, 3(1), p. 78-102.

Ritchie, I. (2003). «Sex tested, gender verified: Controlling female sexuality in the age of containment». *Sport History Review*, 34(1), p. 80-98.

Ródenas, J. L. (2014). «El atletismo español durante el gobierno de la UCD (1977-1982): radiografía de un deporte en evolución». A: C. Navajas i D. Uturriaga (eds.), *España en democracia: Actas del IV Congreso de Historia de Nuestro Tiempo*. Logronyo: Universitat de La Rioja, p. 235-246.

Sullivan, C. (2011). «Gender verification and gender policies in elite sport: Eligibility and "fair play"». *Journal of Sport and Social Issues*, 35(4), p. 400-419.

4.3

LA DIVERSITAT INVISIBLE EN L'ESPORT

Joaquín Piedra i Joan Miró

Històricament, el món de l'esport ha estat reservat a un col·lectiu molt restringit (home, heterosexual, blanc, de l'elit, culte...) i n'ha quedat exclòs un gran nombre de persones que han vist limitades les seves possibilitats perquè no s'ajustaven a les normes establertes per la societat del moment. En l'inici dels jocs olímpics de l'era moderna, es va prohibir la participació de les dones en determinats esports perquè es considerava que eren només per a homes. La primera vegada que les dones van ser presents en uns jocs va ser als de l'any 1900 a París, i només en tres esports: golf, tenis i croquet. Va caldre esperar fins als jocs olímpics d'Atlanta del 1996 per poder assistir a una competició olímpica femenina de l'esport rei: el futbol. Precisament, el futbol és la disciplina esportiva que millor representa al nostre país (i a bona part d'Europa) el domini del que la sociòloga Raewyn Connell (1995) ha anomenat *masculinitat hegemònica*.

El futbol (però també altres disciplines, com ara el rugbi o la boxa) és un esport «d'homes»; així ha estat considerat al llarg de la història i així el continua entenent molta gent. I són precisament aquesta rellevància i aquesta hegemonia les que han dut nombrosos investigadors, investigadores i organitzacions a centrar els seus esforços a mirar de comprendre, explicar i capgirar la situació en el futbol.

Malgrat que la societat occidental ha canviat i ha evolucionat en molts aspectes, avui dia són pocs els esportistes d'alt nivell, tant homes com dones, que qüestionen o transgredeixen els cànons de la masculinitat hegemònica de la nostra cultura. Les pors, la discriminació i la manca de suport a la diversitat sexual en l'esport espanyol fan que l'orientació sexual continuï sent un tema tabú per a moltes persones. Així doncs, l'esport és encara un terreny erm per a la presència, no solament de gais i lesbianes, sinó també d'altres casos de diversitat encara més estigmatitzats i menys coneguts. Molts de nosaltres, però, desconeguts de la realitat d'aquests atletes de nivell més o menys alt, ens preguntem: en l'esport espanyol de rendiment, resta ocult aquest col·lectiu? L'invisibilitza el context? O, simplement, no existeix? La necessitat de trobar una resposta adequada a aquestes qüestions ens ha dut a presentar aquest text.

La subtil homofòbia en l'esport

La societat espanyola ha canviat i s'ha anat obrint, a poc a poc, a altres maneres d'entendre la vida i la sexualitat. En molts sentits, les creences, opinions i actituds de la gent jove són molt diferents de les que tenia la generació precedent. Tanmateix, són escassos els estudis fets al nostre país

4.3

LA DIVERSITAT INVISIBLE EN L'ESPORT

Joaquín Piedra i Joan Miró

sobre aquesta realitat en l'esport i per això no podem afirmar amb rotunditat que aquest canvi s'hagi produït en l'àmbit concret de l'esport.

En un estudi recent (Piedra, 2015) es va entrevistar diversos joves universitaris per conèixer les seves opinions i creences sobre la situació de gais i lesbianes en l'esport nacional. L'estudi dels arguments d'aquest col·lectiu demostra la disparitat existent de percepcions, des d'un rebuig clar i contundent fins a l'acceptació de gais i lesbianes.

Malgrat tot, en la major part dels casos es posa de manifest la polèmica que genera la sexualitat dels homes i les dones esportistes, especialment pel que fa als esports d'equip.

En aquest sentit, s'assenyala que persisteix un clima de rebuig envers els gais i les lesbianes en l'àmbit esportiu, i que la nostra societat va endarrerida en comparació amb d'altres, en què es respira un ambient de més tolerància. Els entrevistats també exposen que, a parer seu, a la gent li costa assimilar els canvis socials que s'estan produint a un ritme relativament accelerat i que per això les primeres reaccions en determinades situacions són de rebuig. Aquesta primera fase negativa de rebuig se superaria, creuen, al cap d'un temps. Ara bé, aquest canvi no sempre comporta un grau d'acceptació més

alt, sinó simplement un cert respecte, potser per por de rebre acusacions d'homofòbia.

Moltes persones es posicionen a favor del que és políticament correcte en el cas dels gais i les lesbianes, però les seves opinions i les seves actituds demostren una altra cosa.

Segons el que apunta el discurs del jovent, podem deduir, doncs, que a Espanya coexisteixen diferents maneres d'entendre la diversitat sexual dels homes i les dones esportistes. D'una banda, hi ha qui transgredeix públicament els límits de l'heteronormativitat, encara que sigui en l'àmbit de l'esport purament recreatiu o amateur; aquest seria el cas dels atletes dels clubs esportius de lesbianes, gais, transgènere i bisexuals (LGTB), que tractarem més endavant, i de tants altres que han «sortit de l'armari» i continuen practicant esport amb normalitat. De l'altra, trobem persones que encara tenen por de ser assenyalades com a homosexuals pels problemes reals que això comporta. Uns problemes que els joves consideren persistents en el món de l'esport al nostre país.

La subtilesa és justament el tret que caracteritza l'homofòbia en l'esport i el que la diferencia d'altres expressions de discriminació homòfoba en altres àmbits socials, o fins i tot de la intolerància envers altres tipus de diversitat. En el món de l'esport, l'homosexualitat (sobretot

4.3

LA DIVERSITAT INVISIBLE EN L'ESPORT

Joaquín Piedra i Joan Miró

la masculina) és pràcticament inexistent i això fa que les mesures de protecció que es poden adoptar siguin difícils d'aplicar, ja que no es poden adreçar a persones individuals sinó que són a escala general. Així, per exemple, és habitual que es produeixin situacions de discriminació sexista, racista, ètnica..., ja que les característiques que la motiven són apreciables a primera vista; en canvi, en el cas dels esportistes, els gais o les lesbianes tendeixen a fer-se invisibles sota una aparença heterosexual per tal d'evitar la discriminació.

Gènere i esport

Tal com hem assenyalat més amunt, l'homofòbia és molt més accentuada en l'esport masculí que en el femení, fet que s'explica sobretot per la configuració del sistema de gènere de la societat occidental, que també preval en el context esportiu.

Gràfic 1. *Feminitat i masculinitat hegemòniques*

L'esport, tal com s'ha configurat a Occident al llarg de la història, és un dels feus de la masculinitat hegemònica (Connell, 1995).

Així, tradicionalment hi ha hagut esports d'homes (la majoria) i esports de dones (una minoria). Segons aquesta concepció, per ser un «home de debò» i demostrar virilitat sobre el terreny de joc, calia ser fort, resistent, valent, agressiu, impertorbable... Per regla general, les dones havien de complir unes característiques del tot oposades: ser emotives, sensibles, delicades, flexibles... i limitar-se als «seus esports». Les dones que no responien a aquest cànon de feminitat (també hegemònica) o que volien practicar un esport considerat d'homes eren assenyalades de seguida com a «poc femenines», «molt masculines» o directament lesbianes (Kauer & Krane, 2006; Roper, 2012). Potser és per aquest motiu que moltes de les pioneres (i no tan pioneres) de l'esport van ser catalogades ràpidament de lesbianes quan es van integrar en esports tradicionalment masculins. I potser també és per això que s'accepta més fàcilment que en l'esport femení hi hagi lesbianes i en canvi es considera anormal, o fins i tot es nega, l'existència de gais en l'esport masculí.

Afortunadament, alguns homes s'han interessat en els darrers anys pels esports «de dones» i practiquen disciplines com la gimnàstica rítmica o la natació sincronitzada.

4.3

LA DIVERSITAT INVISIBLE EN L'ESPORT

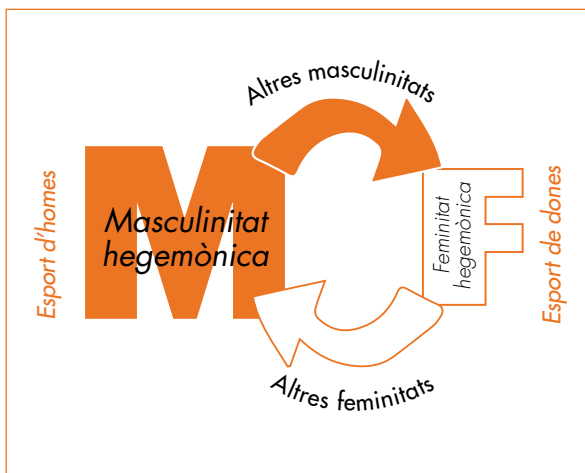
Joaquín Piedra i Joan Miró

Aquestes recents transgressions són les que més recel desperten en la nostra societat heteronormativa. Per sort, tot i que l'esport ha estat (i continua sent) hostil a les dones i a altres masculinitats diferents de l'hegemònica, la tendència actual, fruit d'aquestes noves maneres d'entendre el gènere, és la d'anar configurant un esport integrador, no catalogat per sexes, en què tinguin cabuda diferents formes d'expressió i de concepció de la masculinitat i la feminitat. Aquest procés de canvi, en què es passa de concebre l'esport amb uns compartiments estancs per a homes i dones a entendre'l des d'un punt de vista que hem anomenat *integrador de masculinitats i feminitats*, demana temps i voluntat política.

I en aquest camp, la causa inicial de l'homofòbia és, precisament, la masculinitat de l'esport, ja que en identificar l'orientació sexual amb característiques de l'altre gènere trontollen els valors associats a cadascun dels gèneres. Els esportistes del col·lectiu LGTB representen la transgressió d'aquest sistema.

Si bé en alguns països avançats s'està més a prop d'arribar a un esport integrador en què siguin perseguides sense excuses les discriminacions de gènere, a Espanya ens trobem encara en una etapa intermèdia, amb persones que gosen fer el pas i moltes altres que, per por del «què diran», encara s'amaguen. Vivim, doncs, en una societat dominada per un sistema de gènere rígid i inamovible, i l'esport n'és un dels millors exemples.

Gràfic 2. *Altres feminitats i masculinitats*

La (des)protecció social

Les qüestions que tenen a veure amb el gènere i la diversitat sexual han evolucionat en els darrers anys, com també ho han fet les formes de discriminació. Entre aquestes, l'agressió verbal és la més persistent, en molts casos «camuflada» com a broma. A l'esport espanyol, i sobretot en l'entorn del futbol, són nombrosos els casos de declaracions homòfobes en mitjans de comunicació o sobre el terreny de joc, ja sigui per part d'entrenadors/res, jugadors/res, directius/ves

4.3

LA DIVERSITAT INVISIBLE EN L'ESPORT

Joaquín Piedra i Joan Miró

i aficionats/des, per exemple quan es qualifica d'homosexuals els esportistes que no han rendit tant com s'esperava o bé els adversaris, amb la intenció de denigrar-los.¹

En són una bona mostra els rumors que han circulat sobre el motiu dels molts viatges de Cristiano Ronaldo al Marroc, vinculant-los amb una possible relació homosexual.

Gràcies als canvis legislatius i socials, el nombre d'agressions físiques a les persones homosexuals s'ha reduït en comparació amb anys anteriors, però, tal com assenyala l'informe del Ministeri d'Interior² del 2014, *Evolución de los delitos de odio en España*, els delictes més denunciats són els que tenen a veure amb l'orientació sexual de les persones i molts d'aquests es produeixen en camps esportius. En aquest mateix sentit, hi ha altres informes específics de l'àmbit de l'esport, com el que va elaborar l'associació escocesa Equality Network³ l'any 2012, que revela que la meitat dels enquestats havia estat testimoni de comportaments homòfobs, el 98 % dels quals havien estat de tipus verbal. Davant aquesta situació, ¿com reacciona la societat, concretament les institucions esportives, que

són (o haurien de ser) les encarregades de vetllar per un esport més equitatiu i tolerant?

Les organitzacions esportives espanyoles han començat tard a prendre mesures, si més no en comparació amb organitzacions estrangeres del mateix àmbit. En països com el Regne Unit, les associacions LGTB del món de l'esport tenen una trajectòria més llarga i han fomentat més la conscienciació envers aquesta problemàtica. Des del 2006, la federació anglesa de futbol desenvolupa diferents plans i polítiques per combatre les situacions d'homofòbia⁴ i de transfòbia⁵ en el futbol. També en l'àmbit del futbol, i a través de moviments i campanyes com ara FARE Network, The Justin Campaign o Kick it Out, es va aconseguir la implicació dels clubs per visibilitzar el col·lectiu LGTB, tal com han fet, per exemple, el Manchester City,⁶ l'Arsenal⁷ i el Tottenham Hotspur.⁸ També en aquesta línia, a partir de la campanya Nulldrei gegen Homophobie, a Alemanya s'ha creat un moviment associatiu⁹ que promou des del 2013 un futbol lliure d'homofòbia.

Als Estats Units hi ha una llarga història de programes que promouen la presència de

¹ <https://panteresgrogues.cat/es/homofobia>

² http://exploracion.mtin.gob.es/oberaxe/inicio_descargaFichero?bibliotecaDataId=4064

³ <http://www.equality-network.org/ourwork/policyandcampaign/outforsport/>

⁴ <http://www.thela.com>

⁵ <http://www.thela.com>

⁶ <http://www.canalstreetblues.co.uk/>

⁷ <http://www.arsenal.com/fanzone/gaygooners>

⁸ <https://proudlywhites.wordpress.com/>

⁹ <http://fussballfansgegenhomophobie.blogspot.de/>

4.3

LA DIVERSITAT INVISIBLE EN L'ESPORT

Joaquín Piedra i Joan Miró

gais i lesbianes en l'esport. El cas de The GLSEN Sports Project¹⁰ en seria un. Es tracta d'un programa que, des del 2011, treballa amb joves a les escoles per crear un clima més respectuós, segur i equitatiu en les àrees de l'esport i l'educació física.

Davant d'aquest panorama internacional, si mirem el nostre país ens adonem de l'escassetat d'actuacions existents en l'àmbit concret de l'esport. Si que és cert que, des del 2007, disposem d'una llei contra la violència, el racisme, la xenofòbia i la intolerància en l'esport que proposa mesures davant dels actes ofensius contra esportistes per motius d'orientació sexual. Així doncs, la legislació estableix la protecció del dret a la no-discriminació de qualsevol persona en un espai de pràctica esportiva, però no en garanteix l'aplicació. És una legislació necessària però no suficient. Cal crear un context i un entorn en què la mateixa societat s'adoni de l'error que representa la discriminació. A tall d'exemple, si a la graderia d'un estadi esportiu té lloc una situació de discriminació perquè es crida «marieta!» a l'àrbitre o a un jugador de l'equip rival, resulta molt difícil identificar el subjecte actiu discriminador, perquè normalment són accions que es produeixen de manera coral. En l'esport amateur, sense càmeres

que enregistren el que passa a la graderia, encara és més difícil que es pugui demostrar res, sobretot quan la discriminació té lloc al camp, entre els mateixos jugadors, tècnics o àrbitres, en uns espais delimitats en què habitualment les úniques dades que tenim són la paraula de l'un contra la de l'altre.

Es comencen a observar, però, alguns moviments d'obertura en contextos esportius amb una certa tradició a no parlar d'orientació sexual. Així, diferents clubs esportius LGTB que pertanyen a l'Agrupación Deportiva Ibérica (ADI) han col·laborat amb equips de futbol de primer nivell, entre altres l'Athletic de Bilbao i el FC Barcelona. També s'ha reproduït, des d'Arcópoli i la FELGTB, i amb una gran acceptació per part de clubs i esportistes, la campanya que es va dur a terme a Itàlia contra l'homofòbia a l'esport i que consistia a portar cordons amb els colors de l'arc de Sant Martí a les botes durant una jornada.

Conclusions

Si bé tradicionalment al nostre país, quan es parla de gènere en l'esport, s'està parlant de les dones, en aquest text hem volgut presentar breument la realitat d'un altre col·lectiu minoritari en l'àmbit esportiu, atès que la discriminació que pateix té arrels comunes

¹⁰ <http://sports.glsen.org/>

4.3

LA DIVERSITAT INVISIBLE EN L'ESPORT

Joaquín Piedra i Joan Miró

amb la discriminació per motius de gènere. El gran desconeixement d'aquesta realitat i el desinterès per abordar-la ens poden fer pensar que en l'esport no hi ha gais ni lesbianes. Ara bé, si tenim en compte que entre el 5 % i el 10 % de la població es defineix com a gai o lesbiana, cal que ens preguntem com és possible que hi hagi tan poques esportistes obertament lesbianes i pràcticament cap esportista en actiu obertament gai a Espanya.

Si en altres països n'hi ha, tant en el nivell amateur com en el professional, què en podria explicar l'absència en l'esport de competició espanyol?

Les úniques referències que tenim d'esportistes que han sortit de l'armari a Espanya són les de Kike Sarasola, que va competir en tres olimpíades en la modalitat d'hípica; Laura del Río, futbolista de la selecció espanyola però que ha desenvolupat la major part de la seva carrera esportiva a l'estranger, i José Rojas, campió d'Espanya de ciclisme adaptat.

No hi ha dubte que es tracta d'un tema controvertit al nostre país, i fins i tot tabú en determinats contextos. Més enllà de les fronteres espanyoles, però, en societats avançades com les del Regne Unit o els Estats Units, la inclusió d'aquest col·lectiu està molt més normalitzada, no només per part dels mateixos esportistes, sinó també del públic

aficionat, les organitzacions i els mitjans de comunicació. Així doncs, al nostre país i en moltes altres societats i cultures queda molta feina per fer i molt per millorar si volem que la igualtat en l'esport sigui efectiva, i el camí que cal seguir passa per establir aliances entre esportistes, federacions, mitjans de comunicació i públic aficionat. I cal, també, que els esportistes homosexuals trobin un entorn favorable que els permeti guanyar visibilitat per fomentar una educació en la diversitat gràcies al rol social que tenen.

4.3

LA DIVERSITAT INVISIBLE EN L'ESPORT

Joaquín Piedra i Joan Miró

BIBLIOGRAFIA

Canal Street Blues. Recuperat a:
<http://www.canalstreetblues.co.uk/>

Changing the game. The Glsen Sports Project.
Recuperat a: <http://sports.glsen.org/>

Club Esportiu Panteres Grogues. Recuperat a:
www.panteresgrogues.cat/es/homofobia

Connell, R. (1995). *Masculinities*. Los Ángeles, CA:
University of California Press.

Fussballfans gegen Homophobie. Recuperat a:
<http://fussballfansgegenhomophobie.blogspot.de/>

Gay Gooners. Arsenal. Recuperat a:
<http://www.arsenal.com/fanzone/gay-gooners>

Informe sobre incidentes relacionados con los delitos de odio en España 2014. Ministerio del Interior.

Kauer, K., i Krane, V. (2006). «“Scary dykes” and “feminine queen”: Stereotypes and female collegiate athletes». *Women in Sport & Physical Activity Journal*, 15(1), 42-55.

Out for Sport. Recuperat a:
<http://www.equality-network.org/our-work/policyandcampaign/out-for-sport/>

Piedra, J. (2015). «Gays y lesbianas en el deporte: discurso de jóvenes universitarios españoles en torno a su aceptación». *Movimento*, 21(4), 1067-1081.

Proud Lilywhites. Recuperat a: <https://proudlilywhites.wordpress.com/>

Roper, E. A. (2012). «Gender, identity, and sport». A: S.M. Murphy (ed.), *The Oxford Handbook of Sport and Performance Psychology* (pp. 384-399). Nova York: Oxford University Press.

Symons, C. (2007). «Challenging homophobia and heterosexism in sport: the promise of the Gay Games». A: C.C. Aitchison (ed.), *Sport & Gender Identities. Masculinities, femininities and sexualities* (p. 140-159). Londres: Routledge.

Symons, C., i Warren, I. (2006). «David v. Goliath: The Gay Games, the Olympics, and the ownership of language». *Entertainment and Sports Law Journal*, 4(1), 1-12.

TheFA. LGBT Football. Recuperat a:
<http://www.thefa.com/football-rules-governance/equality/lgbt-football>

Washington, M., i McKay, S. (2011). «The controversy over Montréal: The creation of the Outgames in the field of gay and lesbian sports». *Canadian Journal of Administrative Sciences*, 28, 467-479.

Col·labora:

dones i esport

9è Premi Dona i Esport
L'esport sense tu no és igual!

Telèfon 010. Establiment: 0,373 €. Cost/min: 0,089 €. Tariflat per segons. IVA inclòs.

barcelona.cat/esports

facebook.com/bcnesports

twitter.com/bcn_esports

telèfon: 010 (24 h)

**Ajuntament
de Barcelona**